

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Студентки 2 курсу, 5М групи
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

Пухач
Ольги
Анатоліївни

(підпис студента)

Науковий керівник
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної
теорії та конкурентної політики

Поліванов
Володимир
Єгорович

(підпис керівника)

Гарант освітньої програми
Д.н.з. держ. управління,
професор

Орлова
Наталія
Сергіївна

(підпис гаранта)

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1. Зміст та принципи інноваційної діяльності	6
1.2. Механізм державного регулювання інноваційної діяльності	15
1.3. Нормативно-правове забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності.....	28
Висновки до розділу 1	35
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	36
2.1. Передумови формування державної політики інноваційного розвитку	36
2.2. Особливості і чинники розвитку інноваційної діяльності в Україні.....	45
2.3. Оцінка ефективності здійснення політики державного регулювання інноваційної діяльності.....	54
Висновки по розділу 2	62
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	64
3.1. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності та можливості його застосування в Україні.....	64
3.2. Напрямки удосконалення державної політики регулювання інноваційної діяльності.....	722
3.3. Перспективи інноваційного розвитку України в контексті інтеграції до ЄС.....	82
Висновки до розділу 3	88
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	95
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах питання державного регулювання інноваційної діяльності є надзвичайно актуальними, але за існуючої динаміки розвитку нормативно-правової бази в цій сфері, її не можна вважати ефективною. Більшість документів, що були прийняті за останні 10-15 років, мають дескриптивний або декларативний характер і не забезпечують повномасштабного регулювання суспільних відносин, які виникають у процесі розроблення, створення та поширення інноваційного продукту, його втілення як інновації із подальшою комерціалізацією. У діючому законодавстві домінують численні розрізнені підзаконні нормативно-правові акти (організацію інноваційної діяльності в Україні сьогодні регламентують більш ніж 400 таких актів різної галузевої належності) [15]. Проблемним залишається і питання теоретико-правового обґрунтування концепції модернізації інноваційної системи в Україні, а також відпрацювання підходів і механізмів її реалізації до інструментально-прикладного рівня, який забезпечить її ефективність та інтеграцію зі стратегічними пріоритетами розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти дослідження державного регулювання інноваційної діяльності, інструментів та методів його реалізації розкрито у працях багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. Зокрема, на окремих напрямках державного регулювання інноваційної діяльності зосереджували увагу такі науковці як Білик В.В., Буряк Я.В., Войнаренко М.П., Череп А.В., Олейнікова Л.Г., Череп О.В., Гомон М.В., Дідківська Л.І., Головка Л.С., Драган І. В., Дашковська І. Б., Єлець О.Л., Касич А.О., Кизим М.О., Касьянова Л.В., тощо.

Разом з тим, результати проведених наукових досліджень дали змогу дійти висновку про недостатню обґрунтованість наукових підходів до формування державної інноваційно-інвестиційної політики в Україні в контексті європейської інтеграції.

Мета та завдання роботи. Метою даної роботи є дослідження державної інноваційної політики в Україні.

Досягнення мети дослідження передбачає вирішення таких завдань:

- визначити зміст та принципи інноваційної діяльності;
- охарактеризувати механізм державного регулювання інноваційної діяльності;
- дослідити нормативно-правове забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності;
- визначити передумови формування державної політики інноваційного розвитку;
- проаналізувати особливості і чинники розвитку інноваційної діяльності в Україні;
- здійснити оцінку ефективності здійснення політики державного регулювання інноваційної діяльності;
- розглянути зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності та можливості його застосування в Україні;
- визначити напрямки удосконалення державної політики регулювання інноваційної діяльності;
- обґрунтувати перспективи інноваційного розвитку України в контексті інтеграції до ЄС.

Об'єктом дослідження є процес формування державної політики регулювання інноваційної діяльності.

Предмет дослідження є державна політика регулювання інноваційної діяльності в Україні.

Методи дослідження. Дослідження виконувалася за допомогою загальнонаукових методичних прийомів (аналіз, синтез, індукція і дедукція) та економіко-статистичних методів (порівняння, групування, аналіз динамічних рядів, графічний метод). Загальнонаукові методи використовувалися у процесі обґрунтування теоретико-методологічних положень державної політики

регулювання інноваційної діяльності (визначення змісту та моделей державної політики регулювання інноваційної діяльності, обґрунтування механізму та методів регулювання інноваційної діяльності). Економіко-статистичні методи було використано при дослідженні передумов розвитку державної інноваційної політики, основних показників реалізації державної політики регулювання інноваційної діяльності та її ефективності.

Теоретична та практична цінність результатів дослідження роботи полягає у розробці пропозицій по вдосконаленню державної політики регулювання інноваційної діяльності. Результати проведеного дослідження можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях з окресленої проблематики.

Публікації. Результати дослідження було викладено у статті «Особливості державного регулювання інноваційної діяльності в Україні»: Збірник наукових статей студентів, які здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр».

Обсяг і структура випускної кваліфікаційної роботи. Випускна-кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 94 сторінки. Список використаних джерел складається із 92 найменувань.

Основні положення випускної кваліфікаційної роботи відображені у статті: Пухач О. Особливості державного регулювання інноваційної діяльності в Україні// Управління та адміністрування : зб. наук. ст. студ. У 66 заоч. форми навч. /відп. ред. Н.Л. Новікова. – Ч. 1. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018 – С.296-303. [92].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Зміст та принципи інноваційної діяльності

Інноватика інтегрує в собі знання з галузей права, політики, економіки і бізнесу, організації і управління, психології і соціології». З метою визначення сутності категорії «інноваційна діяльність» доцільно розглянути підходи вітчизняних та зарубіжних науковців до його трактування.

У загальному визначенні, інновацією є нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду. Інновація виступає кінцевим результатом інноваційної діяльності – тобто діяльності, пов'язаної з трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи вдосконалений продукт, введений на ринок, у новий чи покращений технологічний процес, що використовується в практичній діяльності, або новий підхід до соціальних послуг [12].

Термін «інновація» увів у 1912 р. до наукового обігу австрійський економіст і соціолог Й. Шумпетер [82]. Він дав визначення інновації «як нової науково-організаційної комбінації використання виробничих факторів, яка мотивована підприємницьким духом». Тобто, інноваціями, на його думку, можуть бути нові продукти, нові технології, нова організація промислового виробництва та управління ним, а також відкриття нових ринків. Саме вони є джерелом розвитку підприємства, вдосконалення його внутрішніх процесів, залучення нових ресурсів і виробничих факторів [50].

Овчиннікова М. А. розглядає інноваційну діяльність як вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи покращений продукт, введений на ринок, у

новий чи покращений технологічний процес, що використовується в практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг [46].

У свою чергу Жаровська Н.Ю. стверджує, що інноваційна діяльність- це діяльність, спрямована на створення і практичне використання (доведення до споживача) нових або вдосконалених видів продукції, технологій, послуг або організаційних рішень адміністративного, виробничого, комерційного або іншого характеру, що забезпечують економічний (соціальний, екологічний чи інший) ефект [20].

Драган І. В. трактує інноваційну діяльність, як діяльність, що пов'язана із трансформацією результатів наукових досліджень та конструкторських розробок у новий продукт, удосконалений технологічний процес чи новий підхід до соціальних послуг, спрямована на використання і комерціалізацію цих результатів, випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів та послуг [15].

Гомон М.В. зазначає інноваційна діяльність спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг [6].

Якщо розглядати поняття «інноваційна діяльність» як процес, то Даньків Й.Я., Остап'юк М.Я., Яцишин Н.З. визначають інноваційну діяльність як спрямований на реалізацію результатів завершених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий або вдосконалений продукт, що реалізується на ринку, у новий або вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, а також супутні наукові дослідження і розробки, а Р.А. Фатхутдинов висвітлює інноваційну діяльність, як процес стратегічного маркетингу, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, організаційно-технічної підготовки виробництва, виробництва й оформлення нововведень, їх впровадження (або перетворення на інновацію) і поширення в інші сфери [12].

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», - це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [56].

Розгляд трактувань зазначеного питання дозволяє констатувати, що кожен із науковців підходить до нього в контексті власних досліджень. Ми повідомляємо позицію Петровської І.П. [55], яка ототожнює поняття «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес» і визначає, що вона охоплює всі стадії інноваційного процесу. Дана позиція вимагає від нас дослідження стадій інноваційного процесу для надання повного і правильного визначення поняття «інноваційна діяльність».

Розгляд інноваційної діяльності, закріпленого у ст. 1 Закону «Про інноваційну діяльність», дозволяє констатувати, що законодавець концентрує увагу на впровадженні прогресивних нововведень у практику, а не охоплює процес їх створення, тобто з точки зору законодавця здійснення наукових досліджень не розглядається як стадія інноваційного процесу [56].

Козієнко І.С. до стадій інноваційного процесу відносить дослідження, розробку, освоєння, серійне чи масове виробництво, споживання. Також він визначає такі стадії інноваційного процесу: аналізування попиту, генерування ідей, виконання НДДКР, пробне виробництво, оформлення наукових винаходів у вигляді новацій, пробний маркетинг, впровадження новацій у виробництво, комерціалізація новацій, дифузія інновацій (розповсюдження серед інших суб'єктів господарювання, трансфер в інші країни) тощо [28]. На основі цього автор пропонує визначення інноваційної діяльності як інтелектуальної діяльності в будь-якій сфері, що здійснюється з метою отримання прибутку, на власний ризик, із високим ступенем невизначеності, спрямованої на створення інноваційного продукту (нового результату, продукту, засобу, дії, товару, послуги, технологій їх виробництва, способів управління, способів дії, форми організації, виробництва, обслуговування, управління, аналізу тощо) або на їх

вдосконалення (модифікацію), завдяки чому створюється результат, істотно відмінний від тих, що вже є наявними, його комерційної реалізації та дифузії інноваційного продукту в економіку [28].

Радинський С. В. зазначає про спрямованість інноваційної діяльності на конкретний результат, а саме на створення та просування нових видів конкурентоспроможної продукції. Під інноваційною діяльністю автор розуміє діяльність колективу, спрямовану на забезпечення доведення науково-технічних ідей, винаходів (новацій) до результату, придатного до практичного застосування та реалізації їх на ринку з метою задоволення потреб суспільства в конкурентоспроможних товарах і послугах [64]. На наш погляд, дані визначення є логічними, оскільки здійснюючи інноваційну діяльність суб'єкт господарювання проходить всі етапи інноваційного процесу, з метою досягнення конкурентних переваг та отримання певних економічних та соціальних вигід. Проте, інноваційна діяльність пов'язана не тільки із створенням і реалізацією інновацій безпосередньо суб'єктом господарювання, а також із засвоєнням та адаптацією нововведень, що були створенні на інших підприємствах та в інших країнах. Окрім цього, інноваційна діяльність включає в себе також оточуюче сприйняття інновації та подальшу комерціалізацію продукту, технологію та процес.

На думку Третяк А. М., ознаками інноваційної діяльності є створення і використання інтелектуального продукту, підготовка наукового продукту до комерціалізації і ін. Таким чином, науково-інноваційна діяльність повинна поєднувати в собі ознаки наукової та інноваційної діяльності [75].

Відповідно до статті 1 закону України «Про інноваційну діяльність» [56] інноваційний продукт, це результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим Законом. Цим же законом визначено, що інноваційний проект- це комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або)

інноваційної продукції. Інноваційна продукція- це нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим Законом.

На думку Равлик Н.В., інновація не обов'язково повинна бути технічною чи матеріальною. Нею може бути і нова цінність продукту для споживача, яка відповідає його потребам і інтересам. Неодмінними властивостями інновації повинні бути новизна, виробнича доцільність, раціональність (економічна обґрунтованість) і обов'язково – відповідність запитам споживача. Особливість поняття «інновація цінності» полягає в тому, що воно відображає однаковий акцент на обох складових, як на цінності, так і на інновації. Цінність без інновації, як правило, зводиться до створення додаткової цінності по зростаючій тенденції, наприклад, коли продукт підвищує свою якість, але це не дозволяє виробнику виділитися з-поміж конкурентів, або коли інновації стосуються нових технологій. Тому важливо відрізнити технологічну інновацію від інновації цінності як «ринкового першопрохідництва». Інновація цінності – це результат нового способу мислення та втілення стратегії, що приводить до створення нового продукту, який отримує нову ринкову нішу і виходить із простору конкуренції. Особливістю даної стратегії є можливість одночасно забезпечити підвищення цінності і зниження витрат. Саме так досягається стрибок цінності продукту як для компанії, так і для покупців. Цінність для покупців заснована на корисності і ціні продукту (послуги), пропонованих компанією, ціна для компанії генерується із ціни і структури витрат. Інновація цінності потребує координації діяльності компанії в сфері корисності, ціни і витрат. Такий системний підхід робить створення нових ринкових ніш стійкою стратегією. Інновація цінності вимагає, щоб компанії інтегрували всю систему підприємства на здійснення стрибка цінності для покупців і для себе самих. Без такого інтегрального підходу дана стратегія втрачає свою суть [63].

Помірча О.М. відзначає, що інновації - це діяльність, спрямована на використання результатів нових ідей, нових розробок та наукових досліджень, яка зумовлює появу на внутрішньому, зовнішньому ринках нової

конкурентоздатної та конкурентоспроможної продукції [51]. Вона усі інновації поділяє на такі групи: новизна світового масштабу - винахід, який не має аналогів у світі; новизна в масштабах певної (конкретної) країни - цій інновація немає аналога в певній (конкретній) країні, але існує за її межами; новизна в масштабі певного (конкретного) підприємства - це інновації, які мають відповідні аналоги на інших підприємствах, та ті інновації, які застосовуються тільки на певному (конкретному) підприємстві. Авторка відзначає, що інноваційний процес зумовлює створення та освоєння інновацій, а інновації є результатом впровадження інноваційних процесів. Слід зазначити, що інноваційний процес не завершується тільки доведенням до проектної потужності нової технології, впровадженням нової техніки у виробництво. Інноваційний процес має безперервний характер, оскільки, поширюючись, інновація вдосконалюється та стає ефективнішою. Це дає інновації можливість нового використання, відкриття нових ринків збуту і, відповідно, пошуку нових споживачів, яким потрібен цей новий продукт, технологія та (або) послуга. «Інноваційний процес не може бути перманентним. Він має здійснюватися в тісному взаємозв'язку із середовищем господарювання, стан та динаміка якого визначатимуть швидкість інноваційних перетворень на підприємстві і, відповідно, потребу в інвестиціях. Це дозволить обрати правильну стратегію інноваційного розвитку підприємства, яка залежатиме від основного типу інновацій та має бути збалансованою за всіма складовими: від розвитку технологічних можливостей і до розвитку людського капіталу, без якого інноваційні зміни не можливі.

Інновація внаслідок свого комплексного розгортання утворює нову технолого-соціально-економічну підсистему суспільства, яка складається з [8]:

- галузей, які здійснюють інновацію;
- галузей, які поширюють нову технологію та поглиблюють її економічні переваги;

- галузей, що виникають у «шлейфі» розвитку нового технологічного стилю.

Критична важливість дифузії інновацій обумовлює тісний взаємозв'язок між науково-технічною, виробничою та інвестиційною діяльністю та свідчить про необхідність розгляду не лише інновації як окремого техніко-організаційного акту, а комплексу дій суб'єктів господарювання та складових національної інноваційної інфраструктури, який набуває вигляду інноваційного процесу. Отже, принципово важливий висновок полягає в тому, що досягнення синергетичного (сукупного, такого, коли, фігурально висловлюючись, двічі по два уже не чотири, а шість, вісім і т. д.) ефекту інновації вимагає значно більшого обсягу контрактних взаємовідносин та сукупних інвестицій, ніж потрібно, щоб отримати локальний економічний ефект від звичайного капіталовкладення [22].

Згідно чинного законодавства України основними принципами інноваційної діяльності є:

- орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки;
- визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку;
- формування нормативно-правової бази в сфері інноваційної діяльності;
- створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу;
- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери в розвитку інноваційної діяльності;
- ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва в науково-виробничій сфері;
- здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;

- фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики в сфері інноваційної діяльності;
- сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;
- підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності [13].

Важливим також є принцип забезпечення єдності стратегічного й поточного державного регулювання інноваційної політики, оперативності останнього. Стратегічне державне регулювання має загальнодержавне значення. Його мета - збереження економічного й соціального стратегічного курсу держави, який закладається до програми реалізації реформ, національних, цільових, комплексних та інших програм. З метою додержання стратегічного курсу державою складається й контролюється перелік ресурсів, які мають стратегічно важливе значення [15].

Поточне державне регулювання має на меті забезпечити реалізацію стратегічного курсу в умовах конкретної економічної й політичної ситуації, що зумовлює гнучкість системи державного впливу. Оперативне поточне державне регулювання спирається на податкову політику, емісійну, кредитну, бюджетну, соціальну та інші види економічної політики [15].

Досить важливе значення в системі базових цінностей інноваційного ринкового світогляду має соціально відповідальне підприємництво. Адже, саме усвідомлення своєї місії в ринковій трансформації економіки дозволяє посилити потенціал підприємницького сектора, довести його суспільну значущість. Творчий, ініціативний, морально-відповідальний підхід до справи викликає необхідність вирішення цілої низки проблем, пов'язаних з управлінням фінансами, маркетинговими дослідженнями, інноваційним пошуком ринкових можливостей, використанням ресурсів, залученням інвестицій та веденням соціально відповідального бізнесу. Тому орієнтація держави на інноваційний розвиток економіки ставить перед вітчизняними компаніями нові завдання, пов'язані саме із соціальною відповідальністю,

тобто, на державному рівні – відповідальність перед суспільством, на підприємницькому рівні – відповідальність перед самою державою, своїм колективом та споживчим сектором економіки. Можна стверджувати, що підприємець несе соціальну відповідальність за свою діяльність не тільки перед собою, а й перед людьми, з якими він веде свій бізнес, та перед суспільством у цілому [50].

В умовах ринкової економіки конкуренція та загроза банкрутства спонукають удосконалювати виробництво, підвищувати якість продукції, знижуючи її собівартість. Рушійною силою зростання конкурентоздатності підприємства є також впровадження інновацій. Саме на їх основі розробляються сучасні технології, нові підходи до організації виробництва, управління якістю продукції, які обумовлюють успіх і ефективність діяльності підприємства. Конкуренція лише створює ситуацію необхідності пошуку конкурентних переваг фірми і конкурентоспроможності товару, тобто лише спонукає удосконалювати увесь процес: від виробництва до збуту і споживання. А самі конкурентні переваги забезпечує реалізація підприємством інновацій [50].

Отже, підсумовуючи все вище зазначене, можна зробити висновок, що інноваційна діяльність у сучасному розумінні не обмежується першою появою на ринку нового продукту, послуги або доведенням до проектної потужності нової технології. По мірі розповсюдження інновація вдосконалюється, стає більш ефективною, набуває раніше не відомих споживчих властивостей. Це відкриває для неї нові сфери застосування, ринки, нових споживачів. Сукупний суспільний результат інновації є позитивним саме завдяки механізму дифузії інновацій. регулювання інноваційної діяльності державними органами влади дасть змогу досягти рівня розвинутих країн, підвищити результативність впровадження нововведень на підприємствах, покращити ефективність інноваційних процесів, що призведе до стрімкого економічного розвитку країни.

1.2. Механізм державного регулювання інноваційної діяльності

Сьогодні питання державного регулювання інноваційної діяльності є надзвичайно актуальними, але за всієї динаміки розвитку нормативно- правової бази в цій сфері, її не можна вважати ефективною та ґрунтовною. Більшість документів, що були прийняті за останні 10-15 років, мають описувальний або декларативний характер і не забезпечують повномасштабного регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі розроблення, створення та поширення інноваційного продукту, його втілення як інновації із подальшою комерціалізацією. У діючому законодавстві домінують численні розрізнені підзаконні нормативно-правові акти (організацію інноваційної діяльності в Україні сьогодні регламентують більш ніж 400 таких актів різної галузевої належності). Проблемним залишається і питання теоретико-правового обґрунтування концепції модернізації інноваційної системи в Україні, а також відпрацювання підходів і механізмів її реалізації до інструментально-прикладного рівня, який забезпечить її ефективність та інтеграцію зі стратегічними пріоритетами розвитку як на рівні країни в цілому, так і на рівні окремих територій [64].

Регулювання (від німецького regulieren - регулювати, від латинського - regulo - норма, правило) - це підтримка стійкості (стабілізація) певної величини, що регулюється, яка характеризує процес, або її зміна деякого вимірного зовнішнього процесу, що здійснюється із застосуванням керуючого впливу [3]. Регулювання економічне - цілеспрямовані процеси, що забезпечують підтримку чи зміну економічних явищ та їх зв'язків.

Дашковська І. Б. трактує державне регулювання як систему заходів держави для здійснення підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, спрямованої на створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально- економічних проблем розвитку національної економіки і всього суспільства [13].

Вітчизняні науковці Войнаренко М.П. розглядає та визначає державне регулювання економіки, як сферу діяльності держави щодо цілеспрямованого впливу на поведінку суб'єктів господарювання з метою забезпечення пріоритетів державної економічної політики [4].

Дідківська Л.І. та Головка Л.С. визначають державне регулювання як вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами з метою зорієнтувати суб'єктів господарювання і окремих громадян на досягнення цілей і пріоритетів державної політики суспільного розвитку [5].

На думку Єлець О.Л., зміст інноваційної функції держави полягає в діяльності держави щодо стимулювання інноваційної діяльності, планування її результатів у контексті економічного розвитку країни, управління та контролю за діяльністю суб'єкта господарювання зі створення, комерціалізації, впровадження інноваційних продуктів як інновацій та випуск на їх основі нової продукції або застосування нових технологій [16].

Поняття державного регулювання в науковому економічному середовищі трактується по-різному. Одні вчені дотримуються думки про те, що воно є формою цілеспрямованого впливу держави на функціонуючу економічну систему з метою забезпечення або підтримання певного інноваційного розвитку.

Котельбан С. під державним регулюванням інноваційної діяльності розуміє прямий або непрямий вплив державних органів, спрямований на ефективне впровадження інновацій в цілому і підтримку інноваційних ініціатив. Воно може бути спрямоване не тільки на збільшення виробництва, а й на його обмеження. Державне регулювання базується на виборі пріоритетів, стратегічних напрямів соціально-економічного, науково-технічного та інноваційного розвитку. Завданням державного регулювання інноваційної діяльності є проведення комплексу заходів щодо організаційно-правової, фінансово-ресурсної підтримки суб'єктів господарювання [30].

Кизим М.О. вважає, що під державним регулюванням економіки слід розуміти сукупність використовуваних державою економічних, адміністративних, правових форм і методів впливу на інноваційну діяльність суб'єктів господарювання [36].

Таким чином державне регулювання економіки є об'ємним поняттям, що включає в себе всі види впливу держави на суб'єкти господарювання та економічну систему вцілому.

Науковець Д. Ю. Миргородський вважає, що державне регулювання інновацій - це процес управлінського впливу держави на стан окремих сегментів інноваційної активності учасників ринку (реального ринку, грошового ринку, ринку праці, зовнішньоекономічного сегмента) за рахунок зміни мікро і макроекономічних параметрів з метою досягнення збалансованого зростання (економічного зростання при повній зайнятості всіх факторів) економічної системи [43].

У рамках цього підходу визначення терміну "державне регулювання інноваційної діяльності" можна дати більш детальне трактування, спираючись на думку Котельбана С. В., який зазначає державне регулювання інноваційної діяльності - цілеспрямований вплив органів державного управління на економічні інтереси інститутів інноваційної сфери, що припускає в якості умови своєї ефективності передбачення реакцій цих інститутів на дії державних організацій [30].

На думку Скиби М.В., під державним регулюванням інноваційної діяльності розуміють цілеспрямований вплив органів державного управління на економічні інтереси інститутів інноваційної сфери [66].

Таким чином, під державним регулюванням інноваційної діяльності слід розуміти, цілеспрямований вплив держави на поведінку учасників інноваційної діяльності за допомогою певних методів і засобів з метою забезпечення пріоритетів державної інноваційної політики, підвищення економічної

зацікавленості суб'єктів господарювання, розробки та просування інноваційної продукції.

Стратегічною метою державного регулювання інноваційної діяльності можна вважати перетворення національного науково-технічного комплексу в дієвий загальнонаціональний ресурс, динамічну, самоврядну, багатоукладну систему виробництва, науково-технічних знань і продуктів, яка визначається пріоритетною державою, суспільством та приватним капіталом, що гарантує оптимальне сполучення масштабних фундаментальних досліджень з конкурентоздатними інноваційними розробками [10].

Механізм державного регулювання інноваційної діяльності - система регулювання суспільного виробництва, що охоплює адміністративні структури, організаційно-економічні, соціальні форми, методи і засоби, а також правові норми впливу на інноваційну сферу [10].

Згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність» головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсоощадних технологій, виробництва та реалізації нових видів продукції [56].

Основними завданнями державного регулювання інноваційної діяльності є такі [56]:

- структурна перебудова національної економіки;
- створення адаптивної інфраструктури інноваційної діяльності;
- цілеспрямована підготовка кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей, а також менеджерів інноваційної діяльності;
- створення ринку інноваційної продукції, на якому буде забезпечений належний рівень захисту інтелектуальної власності;

- широке застосування в усіх галузях економіки і сферах суспільного життя інформаційно-комунікаційних технологій;
- удосконалення системи державної підтримки та регулювання інноваційної діяльності;
- підвищення інноваційної культури суспільства [56].

Методи прямої дії характеризуються наявністю інструментів підтримки суб'єктів, що здійснюють інноваційну діяльність [28]:

- надання субсидій.
- здійснення державних замовлень та закупівель.
- надання державних гарантій.
- здійснення пільгового кредитування суб'єктів, що здійснюють НДДКР.
- розвиток інноваційної інфраструктури.

Дотримуючись такої позиції, проведемо класифікацію методів державної підтримки суб'єктів інноваційної діяльності (рис. 1.1).

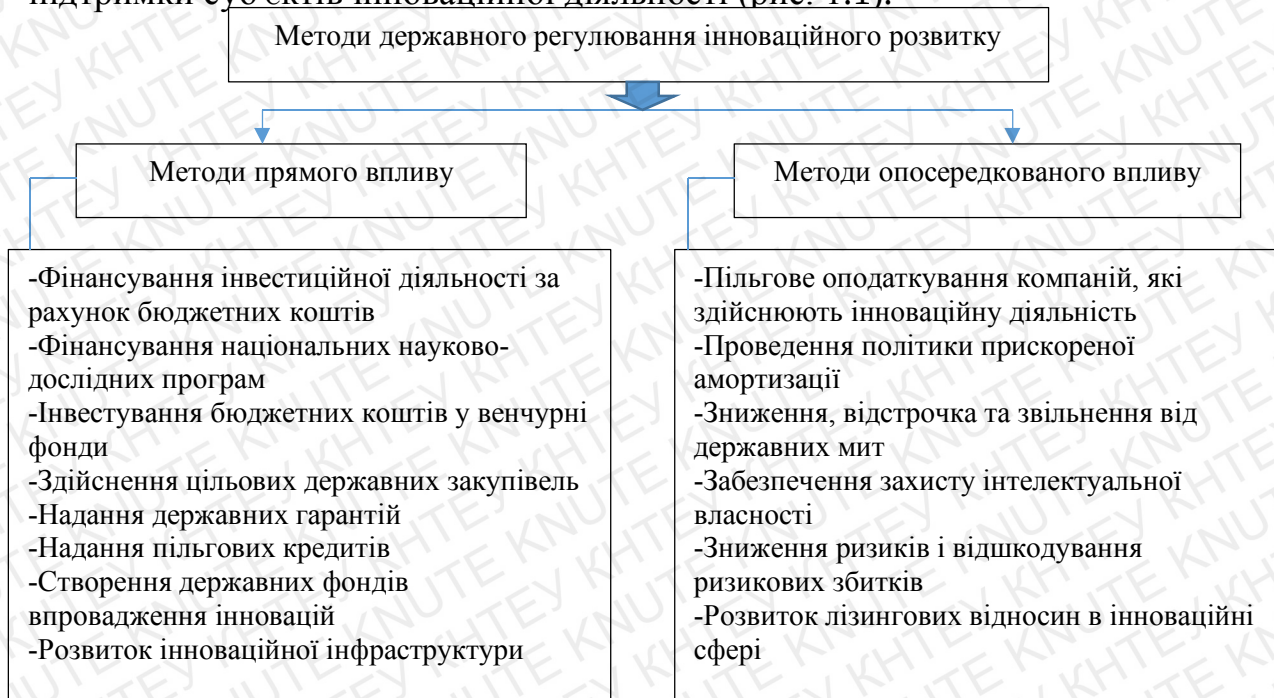

Рис. 1.1. Методи державного регулювання інноваційних процесів [28]

Однією з найбільш поширених форм фінансування різних етапів інноваційної діяльності є субсидії. У разі надання субсидій бюджетні асигнування виділяються на безоплатній і безповоротній основі з метою відшкодування витрат або недоодержаних доходів у зв'язку з виробництвом (реалізацією) товарів, виконанням робіт, наданням послуг. Субсидія, хоча і є безповотною, але вимагає у відповідь певної ринкової поведінки одержувача. Мета субсидії - мотивувати або, навпаки, обмежити зростання обсягів випуску, попиту, пропозиції, споживання, використання тих чи інших товарів, послуг, виробничих факторів. Субсидії виплачуються на конкретні види продукції або на виробництво в цілому. Субсидія на певний вид продукції може являти собою певну грошову суму в розрахунку на одиницю товару або послуги, може обчислюватися відповідно до вартості продукції як визначений відсоток від ціни за одиницю товару або послуги. Крім того, субсидія може визначатись як різниця між встановленою плановою та ринковою ціною [53].

Механізми надання субсидії можуть мати форму прямих грошових виплат або форму непрямих субсидій.

Прямі грошові виплати - найпростіша форма субсидій, коли виробник отримує фінансування від держави пропорційно обсягу виробництва продукції. Можлива і зворотна ситуація, коли держава платить виробникам за скорочення випуску небажаного товару.

Непрямі субсидії існують у вигляді: надання товарів і послуг за цінами, нижчими від ринкових; державних закупівель товарів за цінами, вищими за ринкові [2].

Також виділяють субсидії в натуральній формі, вони використовуються, коли держава реалізує приватним виробникам товари (послуги) за цінами, нижчими від ринкових. Підприємство отримує більше товару, ніж він міг би придбати на ринку. Цей надлишок товару, оцінений за фактичною ринковою ціною, може розглядатися як опосередкована форма субсидії.

Державні закупівельні субсидії дозволяють купувати у приватних виробників їх товари (послуги) за цінами вище існуючих на ринку, що стимулює певний вид діяльності. Цей вид субсидій широко використовується в сільському господарстві для підтримки цін і стимулювання експорту.

Здійснення пільгового кредитування суб'єктів, що здійснюють НДДКР є важливим інструментом регулювання інноваційної діяльності, адже за його допомогою підприємство може отримати достатній рівень фінансових ресурсів для виробництва інноваційних продуктів. Пільгове кредитування відбувається у таких напрямках [2]:

- повного безвідсоткового кредитування пріоритетних інноваційних проектів за рахунок коштів державного бюджету та коштів місцевих бюджетів;
- часткового безвідсоткового кредитування інноваційних проектів за рахунок коштів державного бюджету та коштів місцевих бюджетів за умови залучення до фінансування проекту решти необхідних коштів виконавця проекту інших суб'єктів інноваційної діяльності;
- повної або часткової компенсації відсотків за рахунок коштів державного бюджету та коштів місцевих бюджетів, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів;
- надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів;

Важливим інструментом прямого державного регулювання інноваційної діяльності є розвиток інноваційної інфраструктури. Значення його у створенні виробничо-технологічної структури (технопарків, інноваційно-технологічних центрів, бізнес-інкубаторів, інноваційно-технологічних та інжинірингових фірм), об'єктів інформаційної системи (аналітичних і статистичних центрів, інформаційної бази і мережі), організації по підготовці і перепідготовці кадрів в області технологічного менеджменту, фінансові структури (позабюджетні, венчурні, страхові фонди, кредитно-гарантійні організації небанківського

сектора, банки, фінансово-промислові групи, орієнтовані на технологічну інноваційну діяльність), системи патентування, ліцензування і консалтинга з питань охорони, захисту, оцінки і використання інтелектуальної власності, оцінки комерціалізації наукових результатів [16].

Обмеженість фінансових ресурсів держави, необхідних для прямої підтримки інноваційної діяльності, робить актуальним використання непрямих інструментів, які в більшою мірою орієнтовані на інтереси суб'єктів, що реалізують наукові досягнення. Значення методів непрямой державної підтримки інновацій визначається тим, що закладений у них механізм стимулювання вимагає значно менших бюджетних витрат в порівнянні з прямим бюджетним фінансуванням, отже, ними може бути охоплено більшу кількість суб'єктів, що здійснюють інноваційну діяльність. Методи непрямой державної підтримки забезпечують автономність і незалежність господарюючих суб'єктів, визначають їх економічну відповідальність за вибір і масштаби напрямків досліджень і винаходів. Механізм реалізації даних методів забезпечує єдиний підхід до стимулювання інноваційної діяльності незалежно від її специфіки, сфер і масштабів поширення, етапу реалізації [28].

Методи опосередкованої дії характеризуються наявністю інструментів підтримки суб'єктів, що здійснюють інноваційну діяльність: податкові пільги; прискорена амортизація.

Податкові пільги є найбільш поширеними серед інших методів непрямого стимулювання інноваційної діяльності. Використання податків як інструмент державного впливу на економіку засноване на реалізації регулюючої функції податків. Вона проявляється в нерівномірному оподаткуванні різних об'єктів і категорій платників податків. За рахунок цього досягається ефект регулювання: послаблюючи податковий тиск у певному напрямі за рахунок зміни елементів оподаткування, держава створює більш сприятливі умови для розвитку окремих видів діяльності. Податкове надходження як основне джерело формування доходної частини бюджетів усіх рівнів забезпечують можливість стимулюючої

дії на економіку через видаткову частину бюджету. Стимулюючий вплив податків відбувається через економічно обгрунтовану систему пільг та інших преференцій, що компенсують фінансові витрати, що виникають у платників податків у ході здійснення господарської та іншої діяльності. У загальному податкова пільга - це передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності визначених підстав. Конкретними видами податкових пільг можуть бути [28]:

- податковий кредит на здійснення дослідницької та інноваційної діяльності, тобто відтермінування податкових платежів у частині витрат з прибутку на інноваційні цілі;
- зменшення податку на приріст інноваційних витрат;
- "податкові канікули" протягом кількох років щодо прибутку, отриманого від реалізації інноваційних проектів [8, с. 60];
- пільгове оподаткування дивідендів юридичних та фізичних осіб, отриманих за акціями інноваційних організацій;
- зниження ставок податку на прибуток, що спрямовується на виконання НДДКР;
- пільгове оподаткування прибутку, отриманого в результаті використання патентів, ліцензій, ноу-хау та інших нематеріальних активів, що входять до складу інтелектуальної власності;
- зменшення оподатковуваного прибутку на суму вартості приладів та обладнання, що передаються закладам вищої освіти, науково-дослідним інститутам та іншим інноваційним організаціям;
- виключення з оподатковуваного прибутку внесків до благодійних фондів, діяльність яких пов'язана з фінансуванням інновацій;
- зарахування частини прибутку інноваційної організації на спеціальні рахунки з подальшим пільговим оподаткуванням у разі використання цих коштів на інноваційні цілі [39].

Широко застосовуються різні методи амортизації основних фондів або капітальних витрат, пов'язаних з інноваційною діяльністю. Закордоном застосовуються два варіанти - "вільна" і прискорена амортизація. "Вільна" амортизація передбачає для фірми можливість прискореного або часткового списання всіх інноваційних капітальних витрат уже в перший рік. Прискорена амортизація передбачає штучне прискорення нагромадження суми амортизаційних відрахувань протягом перших років або всього амортизаційного періоду порівняно з реальними темпами втрати засобами праці своєї вартості.

Метою прискореної амортизації є стимулювання інвестицій, оскільки, інвестуючи капітал компанія отримує право на відстрочку сплати податків. При прискореній амортизації прибуток фірми за вирахуванням суми амортизаційних відрахувань, а отже, і її податкові зобов'язання виявляються менше, ніж вони були б за умов нормальної амортизації [28].

Останніми роками простежується тенденція до виокремлення державних фінансів зі сфери інноваційної діяльності. Інституційні форми державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку представлені в Україні у вигляді структурних підрозділів (управлінь інноваційно-інвестиційного розвитку) Департаментів регіонального розвитку обласних адміністрацій. Тобто регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні здійснюється колегіально територіальними підрозділами та Міжвідомчою комісією з питань державних інвестиційних проектів, зусиллями законодавчої та виконавчої влади без чітко виражених управлінських форм. На думку Білик В.В., така лінійно-функціональна модель управління на тлі адміністративної реформи та скорочення апарату державного управління виявляється малоефективною. Тому система інституційного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності потребує оптимізації, а сфера її впливу не може обмежуватися державними фінансами [1].

Сьогодні витрати держави на інноваційну діяльність є зменшеними, а приватні інвестиції скоріше хаотичні, ніж системні. Фінансування інноваційної діяльності відбувається на двох рівнях, зокрема: на державному рівні; на рівні окремих підприємств [10].

В Законі України «Про інноваційну діяльність» передбачено такі джерела фінансування [46]:

- а) кошти Державного бюджету України;
- б) кошти місцевих бюджетів;
- в) власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ;
- г) власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- д) кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- е) інші джерела, не заборонені законодавством України.

Підтримка ж інноваційного розвитку приватного сектору економіки та приватних інвестицій обмежується спеціальними податковими режимами (зокрема, звільнення від сплати податку на прибуток за такими об'єктами). При цьому фактично підтвердити інноваційну діяльність для цілей оподаткування у поточному звітному періоді практично неможливо.

У практиці управління інноваційними процесами можна виокремити державну інвестиційну політику технологічного поштовху, ринкової орієнтації, соціальної орієнтації, політики, спрямованої на реформування економічної структури господарського механізму. Останній тип економічної політики передбачає суттєвий вплив передових технологій на вирішення соціально-економічних проблем, на зміну галузевої структури, взаємодію суб'єктів господарювання, рівень життя тощо [53]. Він пов'язаний із формуванням нових форм організації, виробленням новітніх механізмів управління розвитком науки і техніки, які би поєднували вплив ринкових та державних важелів.

Макроекономічні пропорції, що формуються під впливом дії винятково ринкових механізмів, неспроможні забезпечити умови для розширеного

відтворення виробництва. Змінити стихійний характер формування структурних пропорцій та досягти своєчасності та рівномірності здійснення структурних зрушень можливо за умови доповнення механізму саморегулювання економіки державним управлінням. Історичний досвід розвитку державного регулювання економіки свідчить про те, що саме держава має виступати суб'єктом та ініціатором структурно-інноваційних зрушень в економіці [53].

На вироблення державної інвестиційної політики впливають як екзогенні, так і ендогенні фактори. Так, залежно від стратегічних цілей та функцій держави рівень вилучення первинних доходів може варіювати в міру його збільшення чи зменшення. Рівень розвитку ринкової інфраструктури зумовлює можливості прискореного розвитку ринку НТП. Сформованість нормативно-правової бази та рівень інтегрованості науки і виробництва чинять вплив на характер ринку НТП. Рівень конкурентоспроможності технологій на світових ринках визначає внутрішню або зовнішню орієнтацію її ринку. Під час розроблення стратегії інноваційного розвитку з метою реалізації державного регулювання інновацій важливо врахувати такі аспекти державного управління інноваціями, як діапазон охоплення державою науково-технічних сфер і напрямів інноваційної діяльності, характер переміщення технологій, генерації ідей, підтримки інноваційних процесів. У процесі розроблення стратегії розвитку України, орієнтованої на прискорення модернізації, мають враховуватися цільовий, галузевий (секторальний), ресурсний, організаційний та часовий аспекти [53].

Таким чином, система державного регулювання інноваційної діяльності є недосконалою як на документальному, так і на інституціональному рівні. Вдосконалення цієї системи має охопити узгодження чинних нормативно-правових актів та оптимізацію органів управління. У разі застосування запропонованих у дослідженні напрямів оптимізації стає можливим формування ефективної системи державної підтримки інноваційно-

інвестиційної діяльності у поєднанні з усуненням дубльованих функцій органів державного управління. При цьому розроблення загальної стратегії розвитку системи державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності становить перспективу подальших досліджень.

Отже, в ході вивчення механізму державного регулювання інноваційної розвитку можна дійти висновку, що державна підтримка інноваційної діяльності являє собою сукупність фінансових інструментів, що забезпечують підвищення економічної зацікавленості всіх учасників інноваційного процесу в розробці та просуванні продукції з новими споживчими властивостями. При здійсненні інноваційної діяльності існують певні обмеження та чинники, що перешкоджають її проведенню. З метою уникнення даних факторів створюється необхідний набір інструментів державної підтримки та їх оптимальне поєднання. У залежності від способу дії на суб'єкти методи регулювання інноваційної діяльності поділяються на групи прямої та опосередкованої дії. Серед прямих методів найбільшого поширення набули - бюджетне субсидіювання, а серед непрямих методів - податкові пільги. Державна підтримка у вигляді податкових пільг веде до зниження податкового навантаження і вивільнення фінансових ресурсів, необхідних господарюючим суб'єктам для здійснення інвестицій в інноваційну діяльність, для створення і організацію виробництва принципово нової продукції, застосування нових або модернізацію існуючих способів її виробництва. Бюджетне субсидування характеризується більшою порівняно з податковими пільгами цільовою спрямованістю і обумовленістю надання державної підтримки. Пряма державна фінансова підтримка носить, як правило, адресний характер та орієнтована в основному на досягнення певних цілей держави та пріоритетів промислової політики. Вона дозволяє в більшій мірі здійснювати контроль за бюджетними фінансовими потоками. Для механізму прямого впливу характерні більш високі супутні ризики та адміністративні витрати.

1.3. Нормативно-правове забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності

Сучасна нормативно-правова база (закони, укази Президента, підзаконні акти у формі постанов Уряду, наказів центральних органів виконавчої влади тощо) стосовно науковотехнічної та інноваційної діяльності налічує близько 200 документів. Зокрема, національне інноваційне законодавство включає норми Конституції України, Господарського кодексу, Закону України «Про інноваційну діяльність», Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», Закону України «Про інвестиційну діяльність», Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших нормативно-правових актів, які визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлюють форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовані на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом (табл. 1.1).

Вихідні правові передумови державної інноваційної політики закладено в Конституції України. Стаття 54 гарантує громадянам свободу наукової і технічної, а також інших видів творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав. У цій самій статті визначено, що держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством [29].

Нормативні документи у сфері правового забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності

№ п/п	Нормативно-правовий акт	Сфера регулювання
1	Конституція України [29]	Ст. 54 гарантує свободу наукової і технічної творчості, захист авторських прав та державне сприяння розвитку науки
2	Господарський кодекс України [8]	Глава 34, ст. 325-332 розкриває нормативно-правову сутність інновацій та інвестування; розкриває види інновацій та форми інвестиції; окреслює порядок державного регулювання такої діяльності
3	Закон України «Про інноваційну діяльність» [56]	Визначено мету та принципи інноваційної політики, окреслено об'єкти та суб'єктів інноваційної діяльності; порядок державного регулювання інноваційної діяльності та її правовий режим; окреслено основи фінансування інноваційної діяльності та міжнародного співробітництва у цій сфері
4	Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [59]	Визначає пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні, в тому числі на період з 2011 по 2021 рік, а також середньострокові стратегічні напрями інноваційної діяльності та порядок моніторингу їх реалізації
5	Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [61]	Визначає правову сутність технологічних парків; порядок спеціального режиму їхньої інноваційної діяльності; порядок фінансової підтримки інноваційних проектів та контролю за їх реалізацією
6	Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [57]	Регулює відносини щодо провадження наукової і науково-технічної діяльності; визначає правовий статус суб'єктів такої діяльності, в тому числі НАНУ; окреслює державні гарантії соціально-правового статусу вчених та наукових працівників; основи державного регулювання та управління науковою та науково-технічною діяльністю, його форми та методи
7	Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [58]	Визначає предмет наукової і науково-технічної експертизи, її форми та види; права й обов'язки суб'єктів експертизи; порядок її проведення; основи державного регулювання, економічного забезпечення та відповідальності сторін
8	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні» [53]	Містить обґрунтування актуальності інноваційно-інвестиційних напрямів діяльності; визначає шляхи та напрями виконання програми; принципи реалізації державної політики у сфері інновацій та інвестицій; форми надання державної підтримки; перелік базових галузей економіки в контексті інноваційно-інвестиційної діяльності та очікувані результати

Таблиця 1.1

Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» визначає правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків. Даним нормативним документом передбачено процедуру державної реєстрації технологічного парку, яка здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності. Технопарку видається свідоцтво про державну реєстрацію встановленого зразка. Підставою для державної реєстрації технологічного парку є включення його до переліку технопарків, що визначений законодавством. Також законом передбачено, що для фінансової підтримки проектів технологічних парків запроваджується бюджетна програма підтримки діяльності технологічних парків [61].

Державному бюджеті України за бюджетною програмою підтримки діяльності технологічних парків визначаються кошти, що спрямовуються на: повне або часткове (до 50 відсотків) безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) проектів технологічних парків; повну або часткову компенсацію відсотків, сплачуваних виконавцями проектів технологічних парків комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування проектів технологічних парків. Порядок надання фінансової підтримки технологічним паркам, їх учасникам та спільним підприємствам для реалізації проектів технологічних парків встановлюється Кабінетом Міністрів України [53].

Така кількість регулюючих документів свідчить про відсутність концептуальної основи як у формуванні інноваційної політики в державі, так і у стратегічних напрямках інвестиційної діяльності. Підтвердити або спростувати таке припущення дасть змогу детальний аналіз основних нормативно-правових актів регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку у сфері

наукової і науково-технічної діяльності, створює умови для провадження наукової і науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади. Рівень розвитку науки і техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб [57].

Статтею 12 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначено державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави. Положення про Державний реєстр наукових установ, яким надається підтримка держави, розробляється у порядку, визначеному цим Законом, і затверджується Кабінетом Міністрів України. Наукові установи незалежно від форми власності, що включені або претендують на включення до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави, підлягають державній атестації. Наукові установи включаються до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави, строком до п'яти років у межах строку, визначеного за результатами державної атестації. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, розміщує перелік наукових установ, включених до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави, на своєму офіційному веб-сайті та забезпечує безоплатний доступ до нього [57].

Інноваційна діяльність включає:

- випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології;

- прогресивні міжгалузеві структурні зрушення;
- реалізацію довготермінових науково-технічних програм з великими термінами окупності витрат;
- фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил;
- розробку і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального та екологічного стану суспільства.

Державна інноваційна політика - це комплекс правових, організаційно-економічних та інших заходів держави, спрямованих на створення належних умов для розвитку інноваційних процесів в економіці, стимулювання впровадження результатів інноваційної діяльності у виробництво. Державна інноваційна політика здійснюється за такими напрямками:

- сприяння зростанню інноваційної активності;
- орієнтація на пріоритетну підтримку інновацій, які складають основу сучасного технологічного процесу;
- узгодження державної інноваційної політики з ефективною конкуренцією в цій сфері;
- захист інтелектуальної власності та інтересів національного інноваційного підприємництва;
- сприяння регіональному, міжрегіональному і міжнародному співробітництву в інноваційній діяльності.

Держава забезпечує реалізацію стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності через систему загальнодержавних (національних) програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» об'єктами інноваційної діяльності виступають: інноваційні програми і проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; виробниче обладнання та процеси; інфраструктура виробництва і підприємництва; організаційно-технічні рішення

виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери; сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки; товарна продукція; механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсоощадних технологій, виробництва та реалізації нових видів продукції.

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає правові та організаційно-економічні засади державного регулювання інноваційної діяльності, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів. Він дає визначення інновацій – як новостворених або вдосконалених конкурентоздатних технологій, продукції або послуг, а також організаційно-технічних рішень виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва або соціальної сфери [59].

А інноваційна діяльність - це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію наукових досліджень та розробок, яка зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (від 08.09.2011 № 3715-VI) створює правову базу для концентрації ресурсів держави на провідних напрямках науково-технологічного оновлення виробництва, забезпечення вітчизняного ринку конкурентною, наукомісткою продукцією та виходу з нею на світовий ринок. Закон визначає правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та їх реалізації в Україні. Метою закону є забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення

виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Стратегічні пріоритетні напрями затверджуються Верховною Радою України на період до 10 років. Середньострокові пріоритетні напрями визначаються на період до 5 років і спрямовані на виконання стратегічних пріоритетних напрямів. Пропозиції щодо стратегічних пріоритетних напрямів та їх прогностно-аналітичне обґрунтування готує центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, та подає їх на розгляд центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій, який у встановленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України [59].

Отже, на сьогоднішній день в Україні діє низка законів, які визначають основні положення щодо інноваційної діяльності. Основні з них: «Про інноваційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», Господарський кодекс України тощо. Однак, при детальному розгляді цієї законодавчої бази видно, що вона повною мірою не відповідає всім вимогам сучасної економіки, а тому не може створювати умов для активного розвитку інноваційної діяльності, оскільки невирішеними залишилися деякі питання щодо державної інноваційної політики, інвестування в наукові розробки та програми, побудови інноваційної інфраструктури, процесів навчання і підготовки наукових кадрів тощо. У результаті більшість державних органів, які мають регулювати інноваційну активність в країні і впливати на неї, відіграють роль статистичних спостерігачів наявне законодавство у сфері забезпечення інноваційної діяльності не є досконалим. Доопрацювання вимагають нормативні акти, а окремої уваги потребує законодавче закріплення механізмів реалізації стратегічних напрямів інноваційної діяльності.

Висновки до розділу 1

Таким чином, за результатами проведеного дослідження теоретичних засад державного регулювання інноваційної діяльності можемо сформулювати такі висновки:

Інноваційна діяльність у сучасному розумінні не обмежується першою появою на ринку нового продукту, послуги або доведенням до проектної потужності нової технології. По мірі розповсюдження інновація вдосконалюється, стає більш ефективною, набуває раніше не відомих споживчих властивостей. Це відкриває для неї нові сфери застосування, ринки, нових споживачів. Сукупний суспільний результат інновації є позитивним саме завдяки механізму дифузії інновацій. регулювання інноваційної діяльності державними органами влади дасть змогу досягти рівня розвинутих країн, підвищити результативність впровадження нововведень на підприємствах, покращити ефективність інноваційних процесів, що призведе до стрімкого економічного розвитку країни.

Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом: визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів; формування і реалізації державних, галузевих і регіональних інноваційних програм; створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності, тощо.

Система нормативного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності є недосконалою і безсистемною як на документальному, так і на інституціональному рівні. Вдосконалення цієї системи має охопити узгодження чинних нормативно-правових актів та оптимізацію органів управління. У разі застосування запропонованих у дослідженні напрямів оптимізації стає можливим формування ефективної системи державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності у поєднанні з усуненням дубльованих функцій органів державного управління.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Передумови формування державної політики інноваційного розвитку

Дослідження теоретичних засад державної інноваційної політики дає можливість визначити основні передумови її формування. До основних передумов державної політики інноваційного розвитку можемо віднести такі (рис. 2.1):

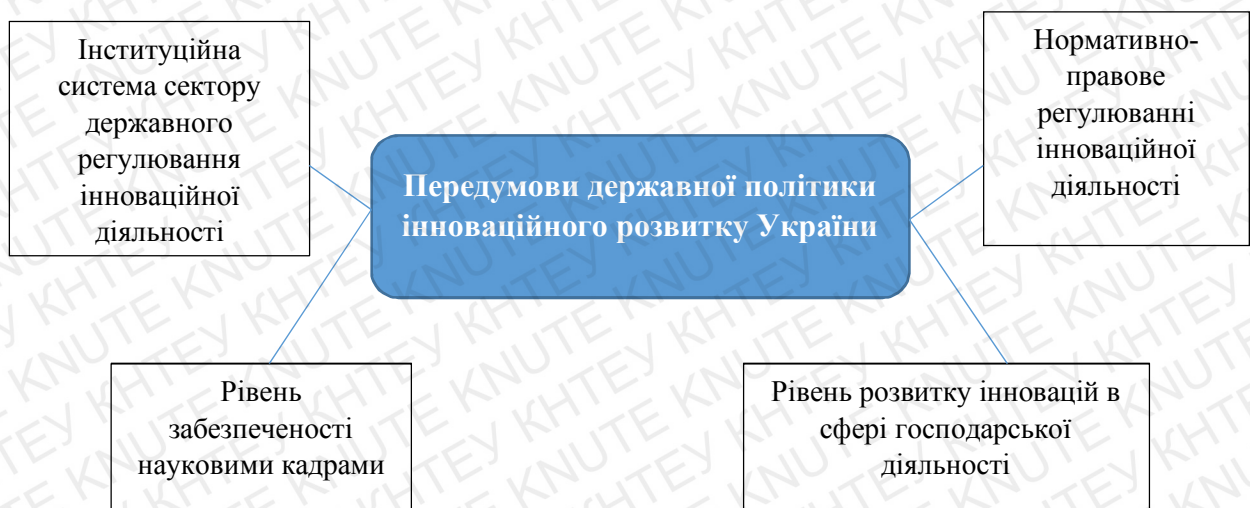

Рис. 2.1. Передумови державної політики інноваційного розвитку України

*Джерело: розроблено автором

Інституційна система сектору державного регулювання інноваційної діяльності має чітку структуру та ієрархію, підзвітність та високу ефективність (рис. 2.2). При цьому в дослідженні «Політика економічного прагматизму» експерти Інституту суспільно-економічних досліджень пропонують створення Української корпорації розвитку [43].

Перед органами державними управління інноваційним розвитком стоять такі завдання:

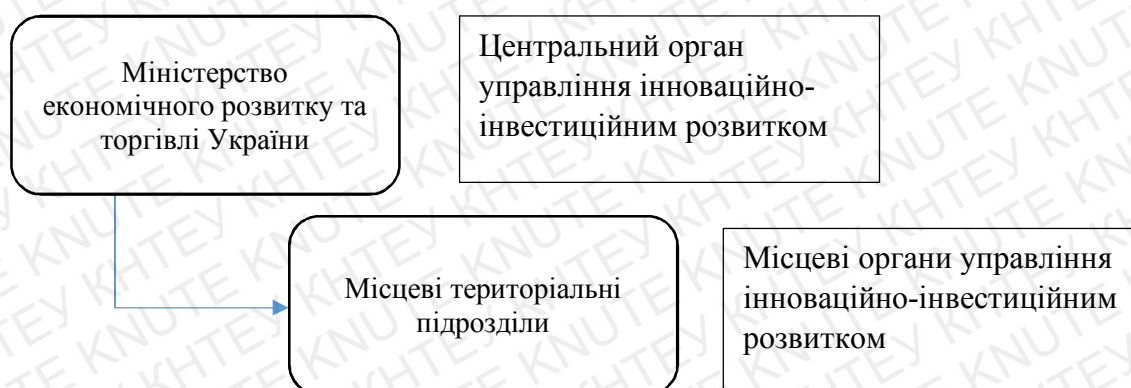

Рис. 2.2. Інституційна структура державного сприяння інноваційно-інвестиційній діяльності в Україні [43]

- розроблення проектів нормативно-правових актів у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності, організація їх громадських обговорень;
- визначення пріоритетних напрямів інноваційно-інвестиційної діяльності в середньотерміновій перспективі та пропозицій щодо довгострокової перспективи і загальної стратегії;
- сприяння та організаційне забезпечення пільгового кредитування інноваційної діяльності;
- сприяння реконструкції та модернізації індустріального сектору та створення і виробництво нових видів продукції;
- організаційно-методичне забезпечення інноваційного розвитку соціальної сфери;
- організаційно-методичне забезпечення інноваційних освітніх процесів та галузей знань;
- сприяння створенню технологічних парків та кластерів;
- сприяння створенню ринку інвестиційного капіталу.

Важливою передумовою державної інноваційної політики є забезпечення інноваційної сфери відповідними науково-технічними кадрами.

Упродовж 2017р. наукові дослідження і розробки (далі – НДР) в Україні виконували 963 організації, 45,8% з яких належали до державного сектору

економіки, 39,0% – підприємницького, 15,2% – вищої освіти [6].

На підприємствах та в організаціях, які здійснювали НДР, кількість виконавців таких робіт на кінець 2017р. становила 94,3 тис. осіб (з урахуванням сумісників та осіб, які працюють за договорами цивільно-правового характеру), з яких 63,0% – дослідники, 9,7% – техніки, 27,3% – допоміжний персонал.

Інформація щодо кількості працівників, задіяних у виконанні НДР, за категоріями персоналу наведена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Кількість науково-технічних працівників в Україні у 2016-2017 рр.

Показники	Кількість працівників, осіб		Із загальної кількості, осіб	
			працівників – жінки	
	2016	2017	2016	2017
<i>Загальна кількість, в т.ч.:</i>	97912	94274	46046	44173
дослідники	63694	59392	28660	26533
техніки	10000	9144	5762	5368
допоміжний персонал	24218	25738	11624	12272
Із загальної кількості мають науковий ступінь				
доктора наук	7091	6942	1904	1883
доктора філософії (кандидата наук)	20208	19219	9505	9030

*Джерело: розроблено автором на основі [90]

У 2017р. частка виконавців НДР (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) у загальній кількості зайнятого населення становила 0,58%, у тому числі дослідників – 0,37%. За даними Євростату, у 2015р. найвищою ця частка була у Фінляндії (3,21% і 2,35%), Австрії (3,10% і 1,92%) та Швеції (2,97% і 2,33%); найнижчою – у Румунії (0,53% і 0,33%), Кіпрі (0,83% і 0,61%), Польщі (1,0% і 0,75%) та Болгарії (1,0% і 0,65%).

Питома вага докторів наук та докторів філософії (кандидатів наук) серед виконавців НДР становила 27,7%, серед дослідників – 43,8%.

Більше половини загальної кількості докторів наук та докторів філософії (кандидатів наук), які здійснювали наукові дослідження і розробки, працювали в організаціях державного сектору економіки, 36,1% – вищої освіти, 5,4% – підприємницького сектору.

У 2017р. 44,7% дослідників становили жінки (рис. 2.3), з яких 7,1% мали науковий ступінь доктора наук і 33,7% – доктора філософії (кандидата наук). Вищою за середню була питома вага дослідників-жінок у галузі суспільних (65,7%), медичних (65,3%) та гуманітарних (60,0%) наук, нижчою – у галузі технічних наук (33,6%).

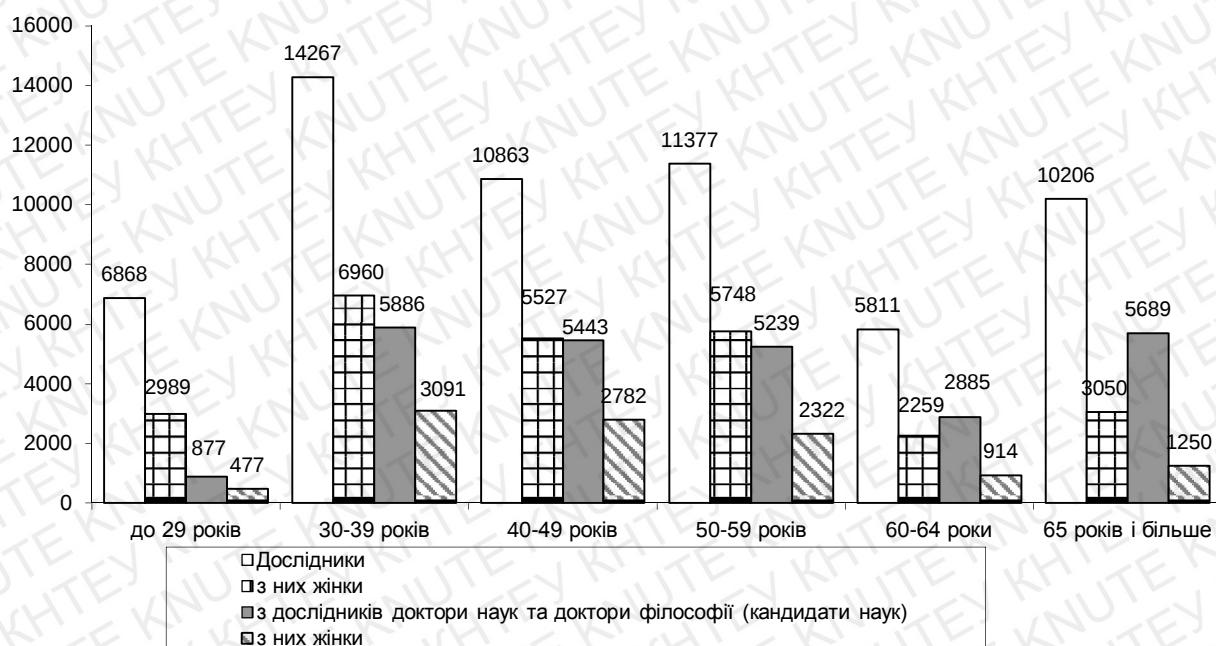

Рис. 2.3. Розподіл кількості дослідників за статтю, віком та вченим ступенем, осіб

*Джерело: розроблено автором на основі [90]

Важливою передумовою інноваційної політики є розвиток законодавства у цій сфері.

Сьогодні інноваційний розвиток в Україні регламентується понад 600 актами законодавства, включаючи закони, нормативно-правові акти Президента

України і Кабінету Міністрів України, а також відомчі акти нормативного характеру. При цьому кількість їх має тенденцію до зростання. Згідно із Законом “Про інноваційну діяльність”, головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково - технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енергозберігаючих і ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

Таким чином, законодавство України з питань правового регулювання інноваційної діяльності охоплює нормативно-правові акти, що регулюють відносини, які складаються у процесі організації та здійснення інноваційної діяльності. Інноваційне законодавство з середини 1990 р. і до сьогодні формується за певними напрямками, що дозволяє здійснити його інкорпорацію разом з класифікацією за такими групами:

- законодавчі акти, що врегульовують внутрішньоекономічні відносини та інноваційну діяльність у різних сферах господарської діяльності;
- законодавчі акти, що спрямовані на інституціональне, структурно - функціональне та організаційне забезпечення інноваційної діяльності;
- законодавчі акти, що визначають особливості здійснення інноваційної діяльності в окремих галузях, на окремих територіях і в економічних зонах;
- законодавчі акти, що визначають авторські та суміжні права і механізми інформаційного забезпечення інноваційних процесів;
- законодавчі акти, що врегульовують зовнішньоекономічні відносини [17].

Але у чинному законодавстві України залишаються невизначеними інституціонально-правові механізми реалізації державної політики на регіональному рівні, нерівномірно представлені структурні складові системи

стимулювання інноваційної діяльності, не відпрацьовані механізми реалізації, специфічні для кожного рівня пріоритетів, не вирішено питання щодо виділення коштів державою, підприємствами, бізнес-сектором на інноваційні розробки в регіоні, не забезпечена діяльність бізнес-інкубаторів, венчурних фондів, відсутні умови і правила функціонування потенційно ефективного недержавного сектора національної економічної системи, недостатньо визначеними є і механізми реалізації інноваційної політики.

Ще однією важливою передумовою розвитку державної інноваційної політики є рівень розвитку інновацій в сфері господарської діяльності.

Упродовж 2015–2017 рр. частка підприємств, які займались інноваційною діяльністю, за рекомендованими видами економічної діяльності становила 18,4%, у т.ч. здійснювали технологічні інновації – 11,8% (5,7% – продуктові та 10,3% – процесові), нетехнологічні – 13,4% (8,7% – організаційні та 10,2% – маркетингові) (рис. 2.4).

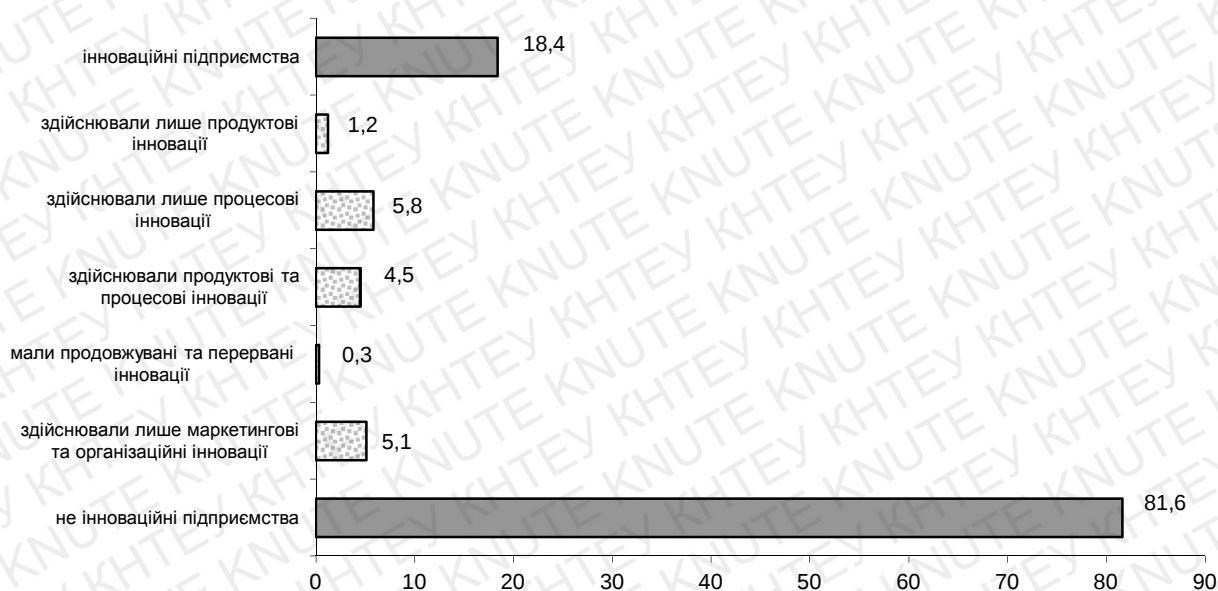

Рис. 2.4. Розподіл підприємств у 2016–2017 рр. за типами інноваційної діяльності, у % до загальної кількості підприємств

*Джерело: розроблено автором на основі [90]

Слід зазначити, що існує прямий зв'язок між розміром підприємства і його рівнем інноваційності, оскільки для впровадження інновацій необхідно

мати певну кількість персоналу, задіяного у виконанні наукових досліджень і розробок (далі – НДР). Відповідно найвища частка як технологічно інноваційних, так і нетехнологічно інноваційних підприємств була серед великих підприємств (відповідно 31,4% і 28,1%) (Додаток А).

Щодо видів економічної діяльності, то протягом 2015–2017 рр. найвища частка інноваційних підприємств була на підприємствах інформації та телекомунікації (22,1%), переробної промисловості (21,9%), фінансової та страхової діяльності (21,7%) та діяльності у сфері архітектури та інжинірингу (20,1%). При цьому вища за середню по країні частка підприємств із технологічними інноваціями була серед підприємств переробної промисловості (15,6%), з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (12,6%), а також підприємств, які займалися діяльністю у сферах архітектури та інжинірингу, науковими дослідженнями та розробками, рекламною діяльністю – 13,2%; з нетехнологічними інноваціями – серед підприємств фінансової та страхової діяльності (18,0%), інформації та телекомунікації (17,3%), переробної промисловості (15,3%) (Додаток Б).

За даними обстеження 2015–2017 рр., найвищий рівень інноваційної активності спостерігався на підприємствах Рівненської, Харківської областей та м. Києва (Додаток В).

Найвища частка технологічно інноваційних підприємств – у Рівненській (19,1%), Харківській (18,7%) та Кіровоградській (14,7%) областях; нетехнологічно інноваційних підприємств – у м. Києві (17,8%), Івано-Франківській та Київській областях (по 15,1%) .

Щодо напрямів інноваційної діяльності підприємств України, то більше половини підприємств із технологічними інноваціями придбали машини, обладнання та програмне забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів та послуг.

Майже третина здійснювали діяльність для запровадження нових або суттєво вдосконалених продуктів або процесів, таку як техніко-економічне

обґрунтування, тестування, розробка програмного забезпечення для поточних потреб, технічне оснащення, організація виробництва тощо (рис. 2.5).

У 2017 р. майже 70% загального обсягу інноваційних витрат підприємства спрямували на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, 15,0% – на виконання внутрішніх НДР та 9,1% – на придбання зовнішніх НДР (Додаток Г).

Рис. 2.5. Розподіл підприємств із технологічними інноваціями у 2016–2017 рр. (за напрямками інноваційної діяльності, у % до усіх підприємств із технологічними інноваціями)

*Джерело: розроблено автором на основі [90]

У 2017 р. витрати на інновації в основному здійснювались за рахунок власних коштів (89,5% загального обсягу фінансування), коштів іноземних інвесторів (3,1%) та інших джерел (2,9%).

Хоча найважливішими партнерами всіх інноваційних підприємств по співробітництву залишаються насамперед постачальники обладнання, матеріалів, компонентів або програмного забезпечення, а також клієнти або споживачі (13,7%), частка підприємств, які співпрацювали з науковими організаціями, становила 8,4%.

Машинобудування є одним з лідерів інноваційної діяльності в промисловості України. У 2017 р. частка інноваційно-активних підприємств у галузі становила 24,5% від загальної кількості підприємств області, що вище середнього по промисловості рівня на 8,3% [8].

Для України металургія є однією з фундаментальних галузей економіки. 70% металургійної продукції спрямовується на експорт і забезпечує значну частину бюджетних надходжень до державного бюджету, що робить економіку країни надзвичайно чутливою до змін на зовнішніх ринках [4].

Хімічний та нафтохімічний комплекс України характеризується наявністю розгалужених зв'язків з іншими галузями економіки, виробляючи продукцію, яка використовується підприємствами металургійної, харчової, легкої промисловості, сільського господарства і т.д. Тому забезпечення інноваційного розвитку хімічної та нафтохімічної промисловості України сприятиме створенню значного синергетичного ефекту в економіці завдяки виготовленню нових і вдосконалених матеріалів, розробки та впровадження передових технологій у виробництві.

Підприємства хімічної та нафтохімічного комплексу України зберігають орієнтацію на виробництво продукції основної хімії з низькою доданою вартістю, тоді як перспективні інноваційні виробництва залишаються нерозвиненими. Підприємства галузі недостатньо використовують потенціал впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, диверсифікації джерел енергопостачання, а також розвитку малотоннажних виробництв на базі існуючих підприємств галузі.

Отже, розглянувши основні передумови формування державної інноваційної політики, може стверджувати про наявність в Україні вагомego потенціалу для інноваційного розвитку. Показники забезпечення економіки науково-технічними кадрами погіршуються з кожним роком. Підприємства в умовах фінансової кризи скорочують свої інноваційні витрати. Нині інноваційні процеси у вітчизняній промисловості мають переважно екстенсивний характер і нові види продукції освоюються в основному шляхом використання науково-технічних надбань попередніх років. Безумовно, такий тип інноваційного розвитку має досить вузькі межі і не дає змоги підтримувати конкурентоспроможність на належному рівні протягом тривалого часу

2.2. Особливості і чинники розвитку інноваційної діяльності в Україні

Ефективність реалізації інноваційного потенціалу визначає позиції країн у соціально-економічному розвитку та створює умови суперництва в науці. Наука сьогодні генерує суспільний розвиток, забезпечує конкурентоспроможність національних господарств. Наукові досягнення дозволяють вирішувати завдання інноваційної політики, інтегрують господарське життя до нових викликів та завдань, тим самим пропонуючи нові рішення забезпечують конкурентні переваги у боротьбі за першість у світовій господарській системі. А сукупність конкурентних переваг через комерціалізацію генерують додаткові фінансові потоки для національної економічної системи. Тому збільшення витрат на цю сферу забезпечує мультиплікативний ефект для економіки. Крім того, виклики суспільства та його постійно зростаючі потреби можуть бути задоволені через результати наукових досягнень.

Продуктивність наукової інфраструктури країни визначається системою фінансового забезпечення НДДКР. Чим більше фінансових потоків економічна система спрямовує на дослідження і розробки відповідно більше генерується наукових результатів. Тому провідні держави світу, а також держави, котрі розвиваються, постійно проводять роботу щодо підвищення обсягів фінансування НДДКР. Важливим інструментом прямого державного регулювання інноваційної діяльності є розвиток інноваційної інфраструктури [6]. Динаміку загальної кількості закладів інноваційної інфраструктури наведено на рис. 2.6.

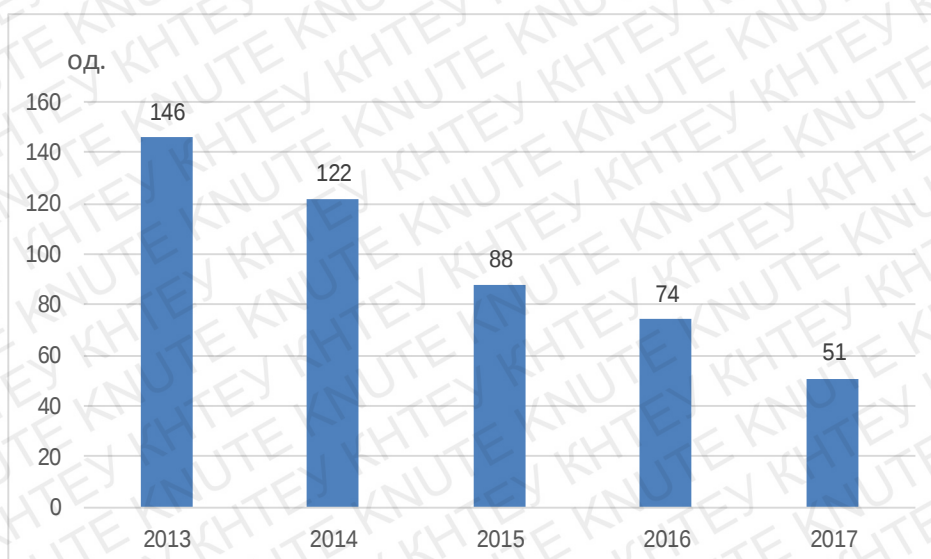

Рис. 2.6. Динаміка кількості закладів інноваційної інфраструктури у 2013-2017 рр., млн.грн

*Джерело: розроблено автором на основі [90]

Розподіл організацій національних академій наук України, які здійснювали наукові дослідження і розробки у 2016р. наведено на рис. 2.7.

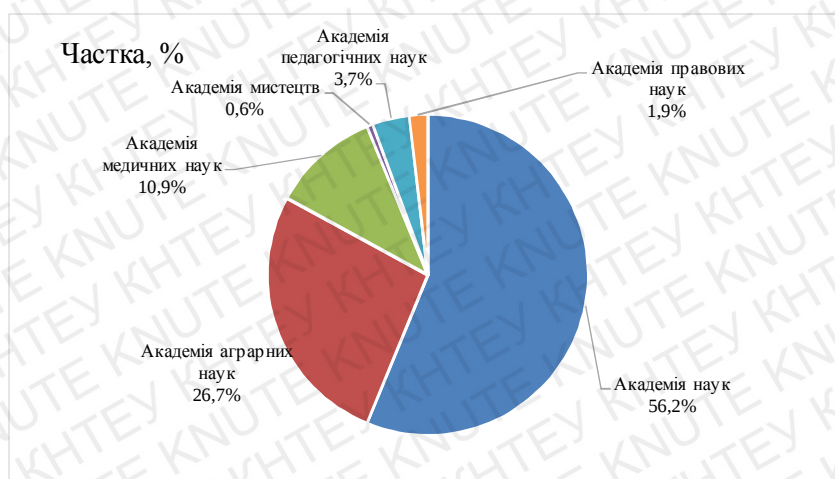

Рис. 2.7. Розподіл організацій національних академій наук України, які здійснювали наукові дослідження і розробки у 2017 р., (% до загальної кількості організацій)

*Джерело: розроблено автором на основі [90]

Показники структури організацій національних академій наук України, що здійснювали наукові дослідження і розробки у 2017 р., дозволяють зробити висновок про домінування Національної Академії наук України порівняно з

іншими науковими організаціями. Можна побачити, що Академія наук займає перше місце – 56,2% по чисельності наукових організацій.

Важливим критерієм державного регулювання інноваційного розвитку є показник фінансування витрат на виконання наукових досліджень, динаміку якого відображено на рис. 2.8.

Рис. 2.8. Обсяги державного фінансування інновацій в Україні у 2010-2017 рр., (млн.грн / млн.дол. США)

*Джерело: розроблено автором на основі [90]

Обсяги державного фінансування інновацій мали тенденцію до незначного зростання упродовж 2013-2017 рр. у гривневому еквіваленті. Однак, вважаємо за доцільне також здійснити порівняння витрат на інновації за 2010-2017 рр. у валютному еквіваленті. Це пов'язано з тим, що гривня суттєво знецінилася упродовж 2014-2017 рр., тому використання гривневих показників не дозволяє отримати об'єктивної оцінки. Так, якщо у 2013 році витрати на інновації секторі становили 1234 млн.дол, то у 2017 році – 496 млн.дол. Тобто, фінансування інновацій скоротилося майже втричі.

Структури державного фінансування інновацій наведено на рис. 2.9.

Рис. 2.9. Структура державного фінансування інновацій в Україні у 2010-2017 рр., %

*Джерело: розроблено автором на основі [90]

Як свідчать статистичні дані (рис. 2.9), у структурі державного фінансування інновацій в Україні найбільша частка припадала на витрати у сфері науково-технічних (експериментальних) розробок – 54%.

Сьогодні витрати держави на інноваційну діяльність є зменшеними, а приватні інвестиції скоріше хаотичні, ніж системні. Фінансування інноваційної діяльності відбувається на двох рівнях, зокрема: на державному рівні; на рівні окремих підприємств.

Недофінансування, розриви у фінансуванні мають вагомий вплив на результативність та ефективність наукових досліджень. Окрім того, зменшують ринкову актуальність винаходу. Це веде за собою негативні інфраструктури зміни. Зокрема протягом 2010-2015 рр., на 35% зменшилась кількість організацій, що здійснювали наукову і науково-технічну діяльність. Більше ніж на 40% зменшилась чисельність працівників даної сфери. А це відтік наукових кадрів, виховання яких займає роки, що є прямою втратою інноваційного

потенціалу. Для прикладу кількість дослідників у країнах ЄС, за цей період, збільшилась більш ніж у 3 рази.

В останні роки, особливо важливою є ефективність наукових працівників у забезпеченні інноваційних досягнень, що спричинило збільшення фінансування провідними країнами залучення наукових кадрів з різних куточків світу. В Україні через дефіцит фінансування автоматично створено умови відтоку продуктивного наукового персоналу закордон.

Щодо структури джерел фінансування наукової і науково-технічної діяльності в Україні протягом всього періоду спостерігається підвищення питомої ваги власних коштів та інших джерел. Варто відзначити негативну тенденцію до зменшення питомої ваги з боку держбюджету, вітчизняних та іноземних змовників. Спостерігаємо зниження зацікавленості реального сектору економіки в наукових результатах (рис 2.10).

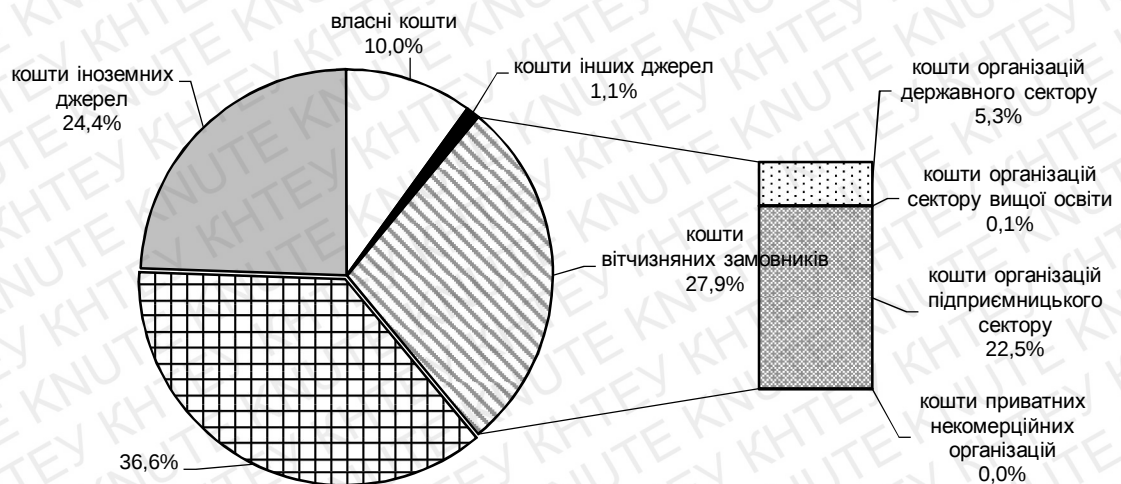

Рис. 2.10. Розподіл загального обсягу витрат на виконання наукових досліджень і розробок за джерелами фінансування, %

*Джерело: розроблено автором на основі [90]

Причиною є несприятлива ринкова кон'юнктура та низька продуктивність наукового сектору через незадовільний рівень розвитку наукової інфраструктури. У промисловому секторі основними джерелами фінансування

інноваційної діяльності підприємств в Україні залишаються власні кошти, кошти іноземних інвесторів, кошти держбюджету та інші джерела, не заборонені законодавством України.

У 2017р. 21,9% загального обсягу витрат були спрямовані на виконання фундаментальних наукових досліджень, які на 92,4% профінансовано за рахунок коштів бюджету. Частка витрат на виконання прикладних наукових досліджень становила 23,6%, які на 51,5% фінансувалися за рахунок коштів бюджету та 27,6% – за рахунок коштів організацій підприємницького сектору. На виконання науково-технічних (експериментальних) розробок спрямовано 54,5% загального обсягу витрат, які на 40,3% профінансовані іноземними фірмами, 28,7% – організаціями підприємницького сектору та 14,3% – за рахунок власних коштів. Майже половина обсягу витрат, спрямованих на виконання фундаментальних наукових досліджень, припадала на галузь природничих наук, 25,5% – технічних, 9,4% – сільськогосподарських. На виконання прикладних наукових досліджень спрямовано 44,3% витрат галузі технічних наук, 20,4% – природничих, 12,3% – сільськогосподарських. Більша частина (87,7%) витрат на виконання науково-технічних (експериментальних) розробок припадає на галузь технічних наук.

Бар'єром на шляху реалізації інноваційної політики є структура економіки України. Домінують низькотехнологічні галузі виробництва, що відносяться до низьконаукоємних галузей (виробництво 3-го та 4-го технологічних укладів) і в той же час ресурсоемні з низьким рівнем доданої вартості. Вони слабо реагували на відносно обмежені фінансові впливання, недостатні стимули і пільги інноваційної трансформації. В умовах існуючої структури навіть при щорічному зростанні ВВП на 3-5% неможливо досягти її реального розвитку, оскільки кожна одиниця зростання ВВП потребує ще більше зростаючих для цього витрат.

Важливим інструментом державної політики інвестиційного розвитку є державні закупівельні субсидії. Вони дозволяють купувати у приватних

виробників їх товари (послуги) за цінами вище існуючих на ринку, що стимулює певний вид діяльності. Цей вид субсидій широко використовується в сільському господарстві для підтримки цін і стимулювання експорту. Динаміку обсягу субсидій на НДДКР наведено на рис. 2.11.

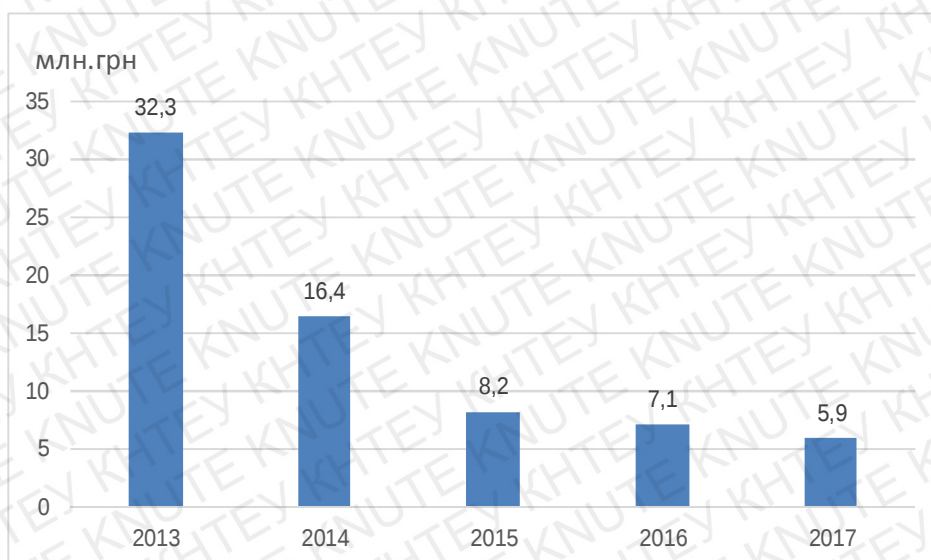

Рис. 2.11. Динаміку обсягу субсидій на НДДКР у 2013-2017 рр., млн.грн

*Джерело: розроблено автором на основі [90]

Як свідчать дані рис. 2.11, обсяги субсидій на НДДКР у 2013-2017 мали постійну тенденцію до скорочення, що свідчить про зниження пільгового кредитування суб'єктів, що здійснюють НДДКР.

Важливою складовою та чинником формування державної політики інвестиційного розвитку є регіональна політика. Дані стосовно інноваційного розвитку промисловості регіонів, яка наведена у Додатку Д, дозволяє об'єднати усі регіони у чотири групи за особливостями регіонального інноваційного процесу (табл. 2.1).

Важливою ланкою регіонального інноваційного процесу є інноваційна інфраструктура, що забезпечує взаємодію суб'єктів інноваційної діяльності.

Групування регіонів за характеристиками інноваційного розвитку промисловості

Характеристика інноваційного розвитку промисловості регіону	Регіон
Регіони з відносно високим обсягом виробництва інноваційної продукції та відносно високою часткою інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва	Волинська, Запорізька, Луганська, Сумська, Черкаська, Харківська, м. Київ
Регіони з відносно високим обсягом виробництва інноваційної продукції та невисокою часткою інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва; найвищі обсяги витрат на інноваційну діяльність	Донецька, Дніпропетровська
Регіони з низькими обсягами виробництва інноваційної продукції та середньою часткою інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва	Житомирська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська, Херсонська, Чернівецька, Чернігівська
Регіони з дуже низькими обсягами виробництва інноваційної продукції та дуже низькою часткою інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва	Вінницька, Закарпатська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Хмельницька

Таблиця 2.1

*Джерело: розроблено автором на основі [72]

Законодавством України передбачено створення та функціонування таких основних елементів інноваційної інфраструктури, як інноваційні бізнес-інкубатори, інноваційні центри, технопарки, технополіси [6], ефективність яких доведена досвідом розвинених країн. На сьогодні в Україні найбільш ефективною організаційно-економічною формою інтеграції науки й виробництва є технопарки. Дванадцять технопарків, діяльність яких визначена законом [17], демонструють позитивні результати діяльності.

З метою сприяння інноваційній діяльності в регіонах передбачено створення мережі регіональних центрів інноваційного розвитку [28]. Головними завданнями центрів є аналіз інноваційного потенціалу, підтримка впровадження програм і проектів інноваційного розвитку регіонів, інформаційно-консалтингове забезпечення інноваційної діяльності, розбудова регіональної інноваційної інфраструктури.

Отже, у даному питанні було проаналізовано особливості та чинники державної інноваційної політики в Україні. Показники структури організацій національних академій наук України, які здійснювали наукові дослідження і розробки у 2017 р., дозволяють зробити висновок про домінування Академії наук порівняно з іншими науковими організаціями. Можна побачити, що Академія наук займає перше місце – 56,2% по чисельності наукових організацій. Обсяги державного фінансування інновацій мали тенденцію до незначного зростання упродовж 2013-2017 рр. у гривневому еквіваленті. Однак, вважаємо за доцільне також здійснити порівняння витрат на інновації за 2010-2017 рр. у валютному еквіваленті. Це пов'язано з тим, що гривня суттєво знецінилася за 2014-2017 рр., тому використання гривневих показників не дозволяє отримати об'єктивної оцінки. Так, якщо у 2013 році витрати на інновації секторі становили 1234 млн.дол, то у 2017 році – 496 млн.дол. Тобто, фінансування інновацій скоротилося майже втричі. У промисловому секторі основними джерелами фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні залишаються власні кошти, кошти іноземних інвесторів, кошти держбюджету та інші джерела, не заборонені законодавством України. У структурі державного фінансування інновацій в Україні найбільша частка припадала на витрати у сфері науково-технічних (експериментальних) розробок – 54%. Обсяги субсидій на НДДКР у 2013-2017 мали постійну тенденцію до скорочення, що свідчить про зниження пільгового кредитування суб'єктів, що здійснюють НДДКР.

2.3. Оцінка ефективності здійснення політики державного регулювання інноваційної діяльності

Проведення оцінювання ефективності політики державного регулювання інноваційної діяльності варто здійснювати за допомогою наступних показників:

- частки державного фінансування інновацій у ВВП;
- рівня глобальної конкурентоспроможності економіки України;
- рівня інноваційної конкурентоспроможності економіки України.

Динаміку частки державного фінансування інновацій у ВВП наведено на рис. 2.12.

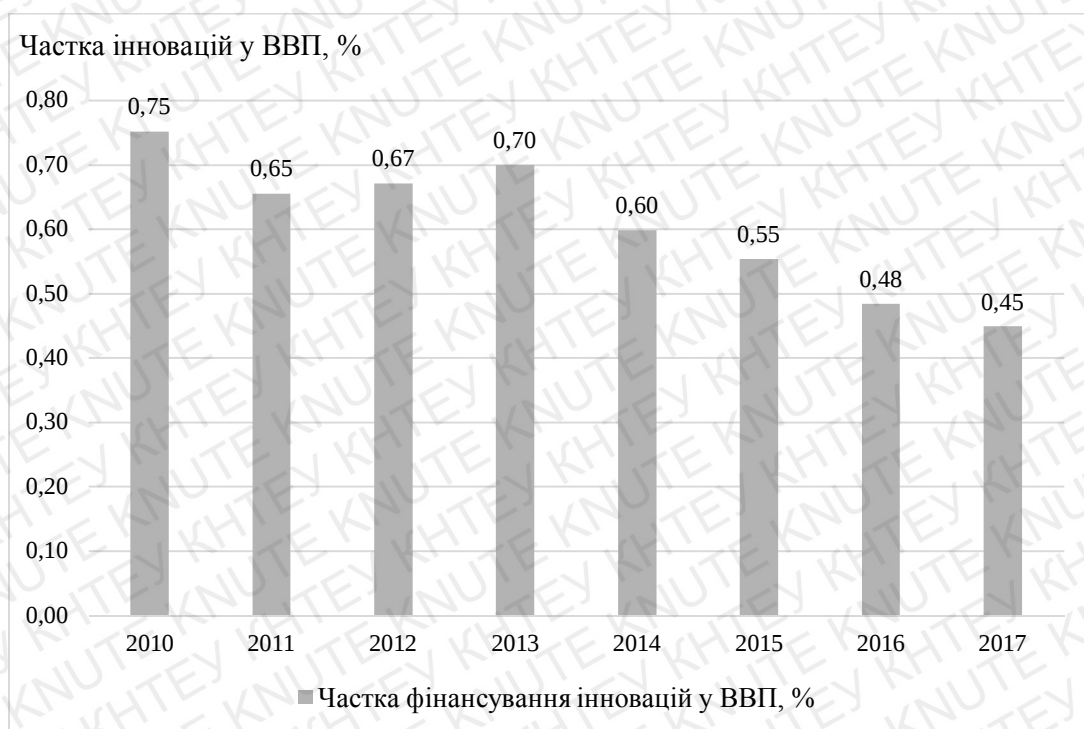

Рис. 2.12. Динаміка частки державного фінансування інновацій у ВВП за 2010-2017 рр., %

*Розраховано за даними Додатку Ж.

Як свідчать дані рис. 2.12, показник частки державного фінансування інновацій у ВВП мав постійну тенденцію до зниження. Якщо у 2010 році значення даного показника становило 0,75%, то у 2015 році – 0,55%, у 2017 році – 0,45%. На основі статистичних даних можемо зробити висновки про зниження ефективності державної політики розвитку інновацій, оскільки рівень

інноваційної підтримки по відношенню до ВВП в Україні постійно скорочується.

Також, варто цей показник порівняти зі світовими тенденціями. У розвинутих країнах світу інновації є ключовим фактором соціально-економічного розвитку. За останніми дослідженнями виявлено, що у цих країнах від 50 до 95% приросту ВВП отримується за рахунок інновацій, при цьому займаються інноваційним бізнесом до 25% працездатного населення. В той час коли в Україні зростання ВВП на основі впровадження інноваційної діяльності знаходиться на рівні менше 1%. Досвід зарубіжних країн свідчить, що, якщо частка інноваційної продукції у ВВП країни становить менше 20 %, то національна продукція втрачає конкурентоспроможність. Так, середньо-європейський показник складає 25–35%, а в Китаї він сягає 40 %.

Також варто розглянути динаміку показника інноваційної конкурентоспроможності національної економіки.

Для характеристики конкурентоспроможності національної економіки беруть до уваги модель життєвого циклу факторів конкурентоспроможності національної економіки. Вона включає: стадію факторів виробництва (зручні транспортні маршрути, дешева робоча сила та сировина, місткий споживчий ринок); стадію інвестицій (інвестування в розвиток освіти та нових технологій, розвиток інформаційної інфраструктури); стадію нововведень (інновації в освіту; розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій; розширення доступу компаній до венчурного капіталу; якість управління країною та компаніями; ефективну політику залучення прямих іноземних інвестицій та ін.); стадію нагромадження..

Для визначення конкурентоспроможності країн світу використовують індекс глобальної конкурентоспроможності. Останній звіт «The Global Competitiveness Report 2016-2017» говорить про те, що Україна посіла 85 місце серед 140 країн світу.

У Стратегії інноваційного розвитку України на період 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів визначено, що для забезпечення інноваційної перебудови економіки та впливу інновацій на економічну систему необхідно збільшити частку технологічно високих виробництв до 35–40%, а частку наукоємної продукції до 25–30% і частку підприємств що впроваджують інновації в 3–3,5 рази [75]. Розуміємо, що для досягнення вищезазначених показників, необхідне зростання витрат, тому зростає важливість ефективності функціонування фінансового механізму у становленні інноваційного типу економіки України.

Таблиця 2.2

Місце України в Рейтингу Всесвітнього економічного форуму у 2013–2017 рр.

Критерії конкурентоспроможності	Рейтинг країни за рівнем конкурентоспроможності				
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Загальний індекс	73	84	76	79	85
Основні показники (40%)	79	91	87	101	102
1) інституційне середовище	132	137	130	130	129
2) інфраструктура	65	68	68	69	75
3) макроекономічне середовище	90	107	105	134	128
4) здоров'я і початкова освіта	62	62	43	45	54
Фактори підвищення ефективності (50%)	65	71	67	65	74
5) вища освіта і підготовка	47	43	40	34	33
6) ефективність товарного ринку	117	124	112	106	108
7) ефективність ринку праці	62	84	80	56	73
8) розвиток фінансового ринку	114	117	107	121	130
9) технологічна підготовка	81	94	85	86	85
10) ринкова потужність	38	38	38	45	47
Інновації та фактори розвитку (10%)	79	95	92	72	73
11) розвиток ринку	91	97	99	91	98
12) інновації	71	93	81	54	52

*Джерело: на основі [91]

З іншого боку, природні багатства України є одними з найбільших у світі. Визначивши інноваційний шлях розвитку національного господарства, гостро

стоїть необхідність раціонального їх використання в національній економіці. З наявного природно-ресурсного потенціалу створивши умови інвестиційної підтримки інноваційної діяльності науковий прогрес та його комерціалізація можуть мати для інвесторів фінансовий мультиплікатор.

Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з більш ніж 100 змінних, що згруповані у 12 контрольних показників («Інституції», «Інфраструктура», «Макроекономічне середовище», «Охорона здоров'я та початкова освіта», «Вища освіта і професійна підготовка», «Ефективність ринку товарів», «Ефективність ринку праці», «Розвиток фінансового ринку», «Технологічна готовність», «Розмір ринку», «Відповідність бізнесу сучасним вимогам» та «Інноваційний потенціал») за 3 основними групами субіндексів: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» та «Інновації та фактори вдосконалення».

Місце України в рейтингу Всесвітнього економічного форуму за інноваційним розвитком наведено у табл. 2.3.

**Місце України в рейтингу Всесвітнього економічного форуму за
інноваційним розвитком 2010–2016 рр.**

Показники	Місце України в рейтингу Всесвітнього економічного форуму за інноваційним розвитком					
	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Інноваційний розвиток	74	71	93	92	72	52
<i>Інноваційний потенціал</i>	42	58	100	82	52	49
Якість діяльності науково-дослідних установ	72	64	69	67	43	50
Витрати бізнесу на НДДКР	75	104	112	66	54	68
Дослідницька співпраця між університетами та промисловістю	70	69	77	74	74	57
Державна підтримка передових технологій	112	97	118	123	98	82
Наявність вчених та інженерів	51	25	46	48	29	29
Кількість виданих за рік патентів на 1 млн чоловік	71	51	52	62	50	49

*Джерело: на основі [91]

Таблиця 2.3

Поряд із низьким рівнем інноваційного розвитку, загальний індекс конкурентоспроможності України на світовому ринку є також достатньо низьким та прослідковується спад за ключовими показниками. Проте у загальному рейтингу конкурентоспроможності Україна з 84 місця у 2012 р., піднялася до 79 у 2015 р. і вже у 2016 р. понизилась у рейтингу до 85 місця, при цьому не змінивши оцінку в 4,0 порівняно з попереднім періодом (табл. 2).

Україна в порівнянні з багатьма іншими країнами має конкурентні переваги. До таких відноситься: вигідне географічне розташування країни та запаси природних ресурсів; потужна матеріально-технічна та наукова база. кваліфіковані трудові ресурси. Однак реалізація національних конкурентних переваг ускладнюється неефективністю їх використання. Адже головний показник конкурентоспроможності країни на світовому ринку - рівень ефективності використання всіх економічних ресурсів і насамперед праці.

Отримані данні свідчать про наступне:

- рівень розвитку інституцій (129 місце), надмірною політичною залежністю судової системи та корупція, недостатній захист прав власності на землю майно, в багатьох випадках ігнорування та невиконання норм законодавства, високим рівнем бюрократизації ненадходження державного фінансування до цільового їх призначення, незахищеність іноземних інвестицій;

- рівень макроекономічної стабільності (128 місце) обумовлено незадовільним платіжним балансом, високим рівнем доларизації економіки, ризиком суверенного дефолту, динамічним змінням рівня інфляції;

- ефективність ринку товарів (108 місце), що свідчить про проблеми в розвитку конкуренції на внутрішньому ринку, які обумовлені втручанням держави в роботу ринків, нерівномірним розподілом податкового навантаження, відсутністю нового обладнання для покращення виробництва;

- досконалість фінансового ринку (130 місце) недосконалість фінансової системи ринково-кредитних потоків у секторах економіки відповідно до цілей державної політики;
- розвиненість бізнес-процесів (98 місце) є наслідком неефективної державної політики у сфері сприяння ведення бізнесу, недостатня фінансова підтримка виробництв державного значення.

Виявлені тенденції, фактори розвитку, ефективність реалізації затверджених стратегічних планів, дозволили дійти висновку, що пройшовши половину часового періоду, починаючи з 2010 року, ефективність реалізації Стратегії на 2010–2020 рр. була дуже низькою. В Україні параметри науково-технологічного розвитку залишаються за межами граничних інтервалів, не забезпечено побудови інноваційно-інвестиційної моделі її соціально-економічного розвитку, на основі випереджальних технологій та високотехнологічних галузей [3]. На жаль залишається низькою ефективність використання інтелектуального потенціалу, нееквівалентний зовнішньоекономічний обмін, українська держава є постачальником природної сировини і робочої сили для транснаціональних компаній та розвинених країн, які концентрують глобальний інтелектуальний потенціал. Через що, побудова конкурентоспроможної національної економіки, досягнення її стабільного розвитку, заснованого на знаннях і підвищення добробуту суспільства залишилися нереалізованими.

З огляду на високі показники кількості вчених та інженерів, кількості виданих патентів, якості діяльності науково-дослідних установ, зростання інноваційного потенціалу та спаду стрімкому спаду обсягу реалізованої інноваційної продукції, можна говорити про те, що потенціал забезпечення технологічної конкурентоспроможності не використовується належним чином, наслідком чого є втрата існуючих передумов стійкого зростання.

Незважаючи на позитивне просування України в загальному рейтингу за інноваційним розвитком, абсолютні показники, за виключенням кількості

виданих патентів та інноваційного потенціалу, які постійно покращувались, в останньому періоді дещо погіршилися або залишилися без змін. Дещо впали показники за інноваційним розвитком у 2016 р.

З огляду на вищезазначене, прослідковується слабкий зв'язок економічного середовища з інноваційною сферою в країні. Поряд з позитивними зрушеннями в інноваційному розвитку зберігаються негативні тенденції за групою основних показників та показниками підвищення ефективності. Така кон'юнктура створює умови для накопичення та поступового нівелювання інноваційного потенціалу, що відображається на показнику інноваційного розвитку. Очевидно, що конкурентоспроможні інновації створюються зростаючими економічними системами та надалі є генераторами їхнього зростання. Тому сьогодні перед державою в Україні стоїть надскладне і над-звичайно важливе завдання створення умов зростання конкурентоспроможності країни на інноваційній основі у міжнародному середовищі.

На нашу думку, вагоме значення у нарощенні національної конкурентоспроможності через інноваційне стимулювання відіграє ефективність фінансового ринку. Його можливість генерувати необхідні науково-виробничі результати, підтримувати їх комерціалізацію та розвиток. огляду на дані таблиці 4, всі показники розвитку фінансового ринку України в абсолютному чи то рейтинговому значенні, за виключенням показника доступності кредитів, погіршилися.

Мало того, що відбувається постійне послаблення фінансового сектору, по деяких показниках Україна займає у глобальному рейтингу останні місця. Зокрема міцність банківського сектору показала найгірший рейтинг у світі при розрахунку індексу конкурентоспроможності країни. Невтішним є загальний рівень розвитку фінансового ринку, за яким займаємо в 2016 р., місце в останній десятці.

Погіршення фінансового клімату інноваційного розвитку в Україні можна пояснити підвищенням прояву макроекономічних, політичних, а також фінансових ризиків, що ускладнили функціонування цього сектору. Підвищили фінансову нестабільність і слабкість фінансового сектора.

Усе це свідчить про необхідність підвищення масштабу державного регулювання у сфері реалізації інноваційної моделі розвитку української економіки. Оскільки в останні роки, реальний сектор втратив зацікавленість до інноваційної діяльності та об'єктивно не забезпечує її фінансування.

Отже, проведений аналіз ефективності державної політики інноваційного розвитку дозволяє зробити висновки про постійне зниження її ефективності. Показник частки державного фінансування інновацій у ВВП мав постійну тенденцію до зниження. Якщо у 2010 році значення даного показника становило 0,75%, то у 2015 році – 0,55%, у 2017 році – 0,45%. На основі статистичних даних можемо зробити висновки про зниження ефективності державної політики розвитку інновацій свідчить про зменшення рівня інноваційності формування ВВП в Україні. Непослідовність держави у реалізації пріоритетів Стратегії інноваційного розвитку України на період 2010–2020 рр., погіршення функціонування макроекономічного, політичного середовища не дозволило змістити Україну на шляху до проведення структурних змін у соціально-економічному житті країни. Протягом більшої половини терміну впровадження стратегії, не досягнуто сталого економічного зростання, заснованого на результатах науково-технічної діяльності, не забезпечено дію фінансового механізму реалізації інноваційної діяльності та стратегічної перебудови національної економіки.

Висновки по розділу 2

На основі проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки:

Розглянувши основні передумови формування державної інноваційної політики, може стверджувати про наявність в Україні вагомego потенціалу для інноваційного розвитку. Однак, вплив більшості передумов має несприятливий характер. Зокрема, вітчизняне законодавство не враховує можливостей інноваційного розвитку та має суто декларативний характер. Інституційна система державного регулювання інновацій потребує подальшого розвитку. Показники забезпечення економіки науково-технічними кадрами погіршуються з кожним роком. Підприємства в умовах фінансової кризи скорочують свої інноваційні витрати.

Проаналізовано особливості та чинники державної інноваційної політики в Україні. Фінансування інновацій скоротилося майже втричі. У промисловому секторі основними джерелами фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні залишаються власні кошти, кошти іноземних інвесторів, кошти держбюджету та інші джерела, не заборонені законодавством України. У структурі державного фінансування інновацій в Україні найбільша частка припадала на витрати у сфері науково-технічних (експериментальних) розробок – 54%. Обсяги субсидій на НДДКР у 2013-2017 мали постійну тенденцію до скорочення, що свідчить про зниження пільгового кредитування суб'єктів, що здійснюють НДДКР.

Проведений аналіз ефективності державної політики інноваційного розвитку дозволяє зробити висновки про постійне зниження її ефективності. Показник частки державного фінансування інновацій у ВВП мав постійну тенденцію до зниження. Якщо у 2010 році значення даного показника становило 0,75%, то у 2015 році – 0,55%, у 2017 році – 0,45%. На основі статистичних даних можемо зробити висновки про зниження ефективності державної політики розвитку інновацій свідчить про зменшення рівня інноваційності формування ВВП в Україні. Непослідовність держави у

реалізації пріоритетів Стратегії інноваційного розвитку України на період 2010–2020 рр., погіршення функціонування макроекономічного, політичного середовища не дозволило змістити Україну на шляху до проведення структурних змін у соціально-економічному житті країни. Протягом більшої половини терміну впровадження стратегії, не досягнуто сталого економічного зростання, заснованого на результатах науково-технічної діяльності, не забезпечено дію фінансового механізму реалізації інноваційної діяльності та стратегічної перебудови національної економіки.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності та можливості його застосування в Україні

Однією з типових рис постіндустріальної економіки є популяризація інформації та мережових взаємодій. Спосіб виробництва в цій економіці істотно відрізняється від способів виробництва в індустріальній або аграрній економіці. Якщо в індустріальному виробництві ключову роль відіграють механізація, електрифікація, стандартизація, спеціалізація і великомасштабна економіка, то у виробництві знань на перший план виходять інтенсифікація знань, інформатизація, мережева взаємодія, розвиток сфери послуг, глобалізація та диверсифікація.

Основними ознаками розвитку постіндустріальної економіки є:

1. У сфері виробництва: інтенсивне використання знань і послуг; виробництво зерна нижче, ніж виробництво знань; індустрія знань важливіше матеріальної індустрії; турбота про довкілля;
2. У сфері інформатизації: глобалізація ринку; розвиток віртуальних ринків; швидка зміна ринку; віртуальні гроші; електронні карти оплати;
3. У сфері розподілу: розподіл на основі заслуг і згідно соціальної справедливості; капітал знань та інвестиції рівноправні як критерії розподілу [10].

Особливості технологічного укладу (технологічне ядро, принципи організації та управління тощо) визначають інституціональні профілі систем, що формують державну інноваційну політику. Сьогодні 5-й технологічний уклад є домінуючим у промислово розвинених країнах, однак він закономірно змінюється 6-м укладом, що викликає істотні зміни в інституціональному забезпеченні й змісті державної інноваційної політики (табл. 3.1).

Особливості технологічних укладів, що впливають на формування державної інноваційної політики

Техно-логічні уклади	Період домінування	Країни-лідери	Технології, що переважають
I	1770-1830 pp.	Велика Британія, Франція, Бельгія	Водяний двигун, виплавка чавуну і обробка заліза, будівництво каналів
II	1840-1880 pp.	Велика Британія, Франція, Бельгія, США, Німеччина	Паровий двигун, вугільна промисловість, машино- та верстатобудування, чорна металургія
III	1890-1930 pp.	Велика Британія, Франція, США, Німеччина	Електротехнічне і важке машинобудування, виробництво сталі, неорганічна хімія, важке озброєння, кораблебудування, лінії електропередач, стандартизація
IV	1940-1980 pp.	США, Західна Європа, Японія	Синтетичні матеріали, органічна хімія, кольорова металургія, автомобілебудування, атомна енергетика
V	1980-2020 pp.	США, Євросоюз, Японія, країни Південно- Східної Азії	Обчислювальна техніка, телекомунікації, роботобудування, мікро- і оптико-волоконні технології, Інтернет, біотехнології
VI	2020-2040 pp.	-	Наноелектроніка, нанохімія, молекулярна та нанофотоніка, нанобіотехнології, інформаційні технології когнітивні науки, соціогуманітарні технології, конвергенція нано, біо, інфо і когнітивних технологій

Таблиця 3.1

Проведення моніторингу і аналізу стану наукового потенціалу, фінансового забезпечення, результативності наукової й інноваційної діяльності (особливо це стосується робіт, що виконуються за рахунок бюджетного фінансування) є одним із найважливіших шляхів отримання інформаційно-аналітичної бази як підґрунтя для прийняття оптимальних управлінських рішень щодо розвитку наукового потенціалу, визначення найбільш раціональних підходів до фінансування наукових досліджень й інноваційних проектів, вдосконалення процесів створення і впровадження результатів наукової й інноваційної діяльності.

Кількісними критеріями ступеня розвитку постіндустріального суспільства відносять такі: видатки на освіту та НДДКР; обсяг експорту інноваційної та високотехнологічної продукції; зовнішня торгівля товарами ІКТ; кількість зареєстрованих патентів; частка, яку займає країна у світовому ринку інновацій; ефективність фінансових вкладень у сферу НДДКР; кількість та ефективність інноваційно-виробничих структур; частка національних витрат на НДДКР у загальносвітовому показнику; частка виробництва послуг у ВВП, а також частка зайнятих у виробництві послуг трудових ресурсів. Світовими лідерами за таким показником, як внутрішні видатки на НДДКР є Ізраїль, Фінляндія, Південна Корея, Швеція та Японія. За підсумками 2012 р., Україна витрачає на дослідження та розробки 0,9% від ВВП (рис. 3.1).

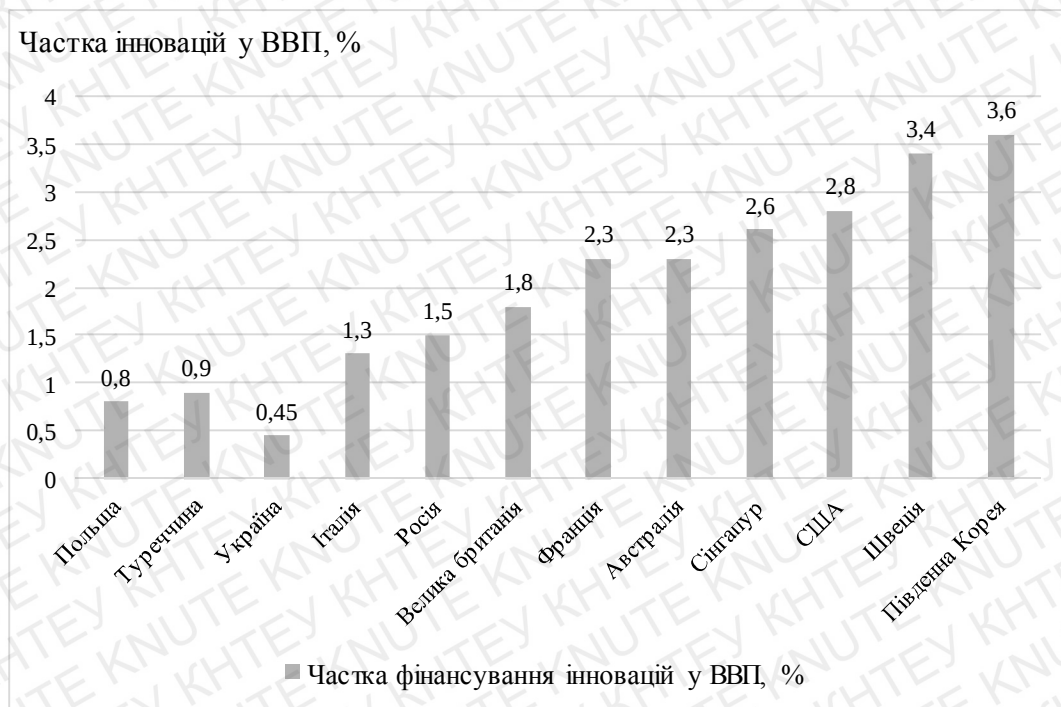

Рис. 3.1. Внутрішні витрати держав на дослідження і розробки у відсотках до ВВП, 2017 р [1].

За даними 2016р., частка обсягу витрат на НДР у ВВП країн ЄС-28 у середньому становила 2,03%. Більшою за середню частка витрат на дослідження та розробки була у Швеції – 3,25%, Австрії – 3,09%, Німеччині –

2,94%, Данії – 2,87%, Фінляндії – 2,75%, Бельгії – 2,49%, Франції – 2,25%; меншою – у Македонії, Латвії, Румунії, Кіпрі та Мальті (від 0,43% до 0,61%).

Світовий досвід показує, що створення сприятливих умов для розвитку та підвищення ефективності наукової й інноваційної діяльності є пріоритетним завданням державної інноваційної політики розвинених країн, адже вплив науково-технічної та інноваційної сфер на розвиток і зростання економічної системи набуває на сучасному етапі вирішального значення. Головним механізмом реалізації стратегічних цілей державної інноваційної політики є стимулювання наукової й інноваційної діяльності.

Закордонний досвід державного сприяння інноваційному розвитку свідчить, що саме спеціальні податкові режими є одним із найдієвіших механізмів (табл. 3.1) [53].

Таблиця 3.2

Інструменти податкового стимулювання інноваційної діяльності [53]

Інструмент стимулювання	Принцип дії	Країна
Зменшення ставок податку на прибуток	Зменшення ставок оподаткування інноваційних організацій. Зменшення ставок оподаткування прибутку від реалізації інноваційного проекту.	Франція, Греція, Туреччина
Прискорена амортизація	Підвищені норми або скорочений період амортизації дають змогу використовувати в новому податковому періоді такі основні фонди нарахування суми амортизації, що зменшує податкову базу.	Бельгія, Фінляндія, Данія, Нідерланди, Люксембург, Португалія
Інвестиційна податкова знижка	Зменшення податкової бази на суму інноваційних витрат капітального характеру.	Австрія, Великобританія, Нідерланди, США
Податковий кредит	За обсягом: сума податку на прибуток зменшується на частку загальної суми інноваційних витрат. За приростом: сума податкових зобов'язань зменшується на певну частину перевищення інноваційних витрат у звітному податковому періоді порівняно з попереднім	США, Франція, Канада, Туреччина, Словаччина, Люксембург, Іспанія, Ірландія

Основною вимогою до інституційних утворень у галузі інноваційно-інвестиційного розвитку, як і в більшості інших, є дебіюрократизація діяльності. Зокрема, процес реєстрації, кредитування та звітування за інноваційним

проектом має ґрунтуватися на порядку «єдиного вікна», в тому числі електронного. А сам факт інноваційності проекту має підтверджуватися бізнес-планом, а в особливих ситуаціях - розрахунком технологічної, економічної або соціальної ефективності.

Також пропонуємо більш детально розглянути європейський досвід інноваційної політики.

В основу інноваційної політики ЄС покладено систему стратегічних та програмних документів трьох рівнів - наднаціонального, національного та регіонального.

Основоположним документом ЄС у сфері інноваційної політики є «Зелена книга інновацій» (1995 р.) [15]. На основі даного та інших документів ЄС у сфері інноваційної політики та з урахуванням національних та регіональних особливостей країни розробляють власні стратегічні документи. Наприклад, у Німеччині діє Стратегія високих технологій 2020 р., у Чеській Республіці - Національна політика досліджень, розробок та інновацій на 2009-2015 рр. Прикладами регіональних стратегій можуть слугувати Регіональна інноваційна стратегія Нижньої Силезії (Польща), Регіональна інноваційна стратегія Південної Моравії (Чеська Республіка), Інноваційна стратегія Стокгольмського регіону (Швеція), Інноваційна стратегія Тамперського регіону (Фінляндія), свої регіональні стратегії мають регіони Великобританії - Східний Мідленд, Уельс, Шотландія та багато інших.

Розроблення стратегій потребує досягнення консенсусу локальних учасників інноваційного процесу, чіткого розуміння потреб регіонів і визначення пріоритетів розвитку. Наявність стратегії інноваційного розвитку стала обов'язковою передумовою одержання регіонами фінансування на інноваційні проекти зі структурних фондів ЄС.

У сучасному глобалізованому світі знижується можливість управління інноваційними процесами на національному рівні. Регіональний аспект стає все більш важливим в інноваційних процесах. Національні кордони в інноваційних

процесах нівелюються, оскільки транснаціональні корпорації розподіляють ланцюги доданої вартості на окремі функції і розміщують їх там, де знаходяться локальні переваги [11].

Європейський Союз має на меті досягнути 3 % ВВП інвестицій у науково-дослідну сферу. Фінансування інноваційної діяльності в Європейському Союзі відбувається за трьома рівнями: регіональним, національним та наднаціональним зі структурних фондів ЄС. Механізми та види фінансових стимулів варіюються в різних країнах та регіонах ЄС - податки, позики, пільгові кредити, гранти, гарантійні схеми тощо. Можна виокремити такі загальні тенденції у цій сфері:

- збільшення державних витрат на науку та інновації;
- держава фінансує переважно фундаментальні дослідження, до фінансування прикладних досліджень залучаються позабюджетні джерела;
- податкові та інші фінансові пільги одержує пріоритетна для держави/регіону інноваційна діяльність: це може бути конкретний інноваційний напрямок, певний регіон, співробітництво малих інноваційних компаній із великим міжнародним бізнесом, міжрегіональне співробітництво в інноваційній сфері, заохочення науковців до організації власного бізнесу на базі своїх досліджень тощо;
- фінансове стимулювання здійснюється для суб'єктів як попиту, так і пропозиції, а також для стимулювання їх взаємодії. Так, наприклад, держава/регіон виділяє фінансування на умовах співфінансування для державно-приватних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР).

Європейський Союз використовує кілька інструментів інноваційної політики та залучення інвестицій для фінансування інноваційної діяльності. Серед них виділяють пряме державне фінансування, в першу чергу шляхом виділення грантів, кредитів, субсидій тощо; створення інфраструктури для

інноваційної діяльності; податкові стимули, спеціальні схеми підтримки ризикового фінансування, надання державних гарантій [2, 3].

Інструменти інноваційної політики в практично всіх країнах світу різні. Наприклад, в Португалії та Іспанії великий набір фіскальних стимулів використовується до всіх компаній незалежно від їх розміру, а в Великобританії - тільки для компаній малого та середнього бізнесу. В таких країнах, як Швеція, Німеччина, Фінляндія, надають перевагу стимулюванню прямої фінансової підтримки, що в свою чергу призводить до розвитку інноваційного процесу.

Причини таких відмінностей в підходах використання в інструментах підтримки інноваційного процесу визначити надзвичайно складно, оскільки потрібно враховувати велику кількість різних факторів, серед яких особливості національної культури і історію країни, сучасний економічний стан, які суттєво впливають на прийняття політичних рішень.

У країнах з більш низьким рівнем науково-технологічного розвитку, ніж в середньому у Європейському Союзі, використовують заходи загального характеру, які дозволяють підтримувати широке коло напрямків в усіх секторах економіки. У цьому випадку уряд таких країн орієнтується на заходи фіскального стимулювання, які відрізняються між собою тим, що дають змогу ринку і його учасникам самостійно вирішувати, які галузі економіки держави слід розвивати.

У країнах з високим рівнем науково-технологічного розвитку (Швеція, Німеччина, Фінляндія) надають перевагу заходам прямої фінансової підтримки, що надає можливість державі визначати, які технології або який сектор економіки потрібно розвивати в першу чергу. На відміну від опосередкованих методів стимулювання фінансова допомога має цільовий характер. Держава, а не ринок, визначає, в яких випадках додаткове стимулювання необхідно, а в яких – ні [2, 3, 4].

Європа поступається США у 2 рази за темпами оновлення виробничих процесів. Можливості європейського малого і середнього бізнесу обмежені

нехваткою власних ресурсів для фінансування з одного боку, та обмеженими можливостями залучення додаткового фінансування – з іншого.

Отже, Україна також може використати досвід ряду країн, яким вдалося досягти успіхів в підвищенні конкурентоспроможності своїх національних економік і розвитку інноваційної активності, незважаючи на нестачу ресурсів і не зовсім сприятливий загальний економічний клімат. Впроваджуючи механізми державної підтримки інновації в Україні, слід враховувати власні специфічні умови (правову базу, стан науково-технічної сфери, рівень розвитку економіки та ін.). Підтримка інновацій має стати одним з пріоритетів державної політики, тому що сьогодні інновації є ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності економіки. За кордоном інноваційне законодавство розвивається дещо в іншому руслі, ніж в Україні. В основному використовуються і програмне фінансування інноваційної діяльності та створення спеціальних норм, що стимулюють розвиток інновацій у різних секторах економіки. При цьому за програмами фінансуються не тільки конкретні проекти; в них передбачаються різні види і форми державної підтримки інноваційної діяльності різних категорій громадян.

3.2. Напрямки удосконалення державної політики регулювання інноваційної діяльності

Основною проблемою вітчизняної інноваційної сфери залишається низький рівень готовності підприємницького сектору до впровадження інновацій, що обмежує зростання продуктивності праці, формує високу енергоємність виробництва. На макrorівні це призводить до ігнорування модернізації та структурної перебудови економіки, тобто відсутнє якісне оновлення. Дисонанс зміни динаміки економічного зростання з упровадженням у промислове виробництво нових високих технологій призводить до зниження конкурентоспроможності економіки.

Проте потенціал для розвитку інноваційної діяльності в Україні є значним. Головною передумовою розробки потужних інноваційних проектів є напрацьована наукова база, яка попри значну міграцію талановитих кадрів за кордон та відсутність належної підтримки з боку держави, залишається дієвою. Саме якість науки, освіти та активізація інноваційної діяльності мають істотний вплив на забезпечення економічного зростання і прогресу суспільства, тому потребують особливої уваги з боку держави. Відповідно до чинного законодавства України основними способами здійснення державного регулювання інноваційної діяльності є: визначення і підтримка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності

державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів; формування і реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм; створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності; захист прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності; фінансова підтримка виконання інноваційних проектів [6].

Інноваційна діяльність вимагає певних капіталовкладень, тому багато компаній, зважаючи на брак власних коштів, намагається залучити сторонніх інвесторів. Однак залучення інвесторів у дану сферу часто є непростим

завданням, тому що впровадження інноваційних розробок завжди пов'язане з підвищеним ризиком, хоча розмір прибутковості від ефективного інноваційного продукту часто буває дуже високим. У даній ситуації роль держави полягає в наданні підтримки інноваційно-активним підприємствам шляхом надання пільгових кредитів, різних преференцій. Тобто, застосовуючи різні інструменти державного стимулювання, можна підтримати розвиток інноваційної діяльності.

Держава також може сприяти кількісному розвитку венчурних фондів виконуючи роль партнера-інвестора, і таким чином брати участь в інвестуванні найбільш перспективних інноваційних проектів. Адже, як показує практика, венчурний бізнес є невід'ємною складовою інноваційної економіки, за допомогою якого здатні реалізуватися і втілитися в життя нові винаходи, наукові відкриття, технології. Обсяг венчурних інвестицій на українському ринку на кінець 2013 р. оцінювався в 50 млн дол. США, тоді як три роки тому він становив 10 млн дол. США. Проте через політичну нестабільність компанії зі світовим ім'ям пішли з ринку України [1]. Адаптивна інфраструктура інноваційної діяльності може існувати, якщо злагоджено діє ланцюжок: «наука-технологія-виробництво-ринок». Досягти цього без використання індустрії венчурного бізнесу, тобто без створення приватних інвестиційних компаній, діяльність яких підтримують державні та суспільні фонди, не є можливим [8].

Однією з передумов розвитку венчурного бізнесу є створення державного проекту, що стимулює розвиток ІТ-сектору в країні і приплив інвестицій. Таким проектом може стати нещодавно розроблений ІТ-спільнотою національний проект «Інноваційна Україна». У проекті передбачені реформи оподаткування компаній у сфері ІТ, електронної комерції, ІТ в державних органах та освіті, підтримка, венчурної галузі.

З метою реформування галузі ІТ національним проектом передбачені такі кроки:

- реформування системи оподаткування для країни цілком або прийняття необхідних законів для галузі при збереженні обсягу податкових надходжень до бюджету на колишньому рівні і їх майбутнє збільшення;
- автоматизація основних процесів у державному секторі (держзакупівлі, митниця, податкове адміністрування та державні сервіси) для забезпечення доступу для громадськості;
- реформування системи освіти для підвищення кількості та якості випускників технічних спеціальностей;
- ухвалення Закону України «Про електронну комерцію», який дозволить підвищити прозорість бізнесу, зменшити ризики його ведення і стимулювати розвиток ІТ-галузі [1].

Даний проект є цікавим і актуальним, його мета вдало поєднується з обраним вектором сучасної інноваційної політики держави. Крім того, ініціювання національного проекту громадськістю свідчить про визнання національного проекту як інструменту державного управління, що здійснює підтримку та забезпечує розвиток певної галузі суспільної діяльності. З позиції науки державного управління дана ініціатива також сигналізує про доцільність застосування проектного підходу у врегулюванні питань інноваційної діяльності як найбільш ефективного та дієвого в умовах сучасності.

Сама специфіка інноваційної діяльності передбачає в більшості випадків реалізацію певного проекту, тому і сучасна державна політика її стимулювання має бути проектно-орієнтованою. Реалізація державної інноваційної політики передбачає формування відповідного механізму, що включає в себе три основних блоки: правовий, організаційний та фінансовий.

До правового, на нашу думку, можна віднести нормативні документи, що регулюють інноваційну діяльність підприємства, інноваційну політику щодо розвитку ринку інтелектуальної власності та впровадження результатів інтелектуальної діяльності. Організаційний блок включає проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів на підтримку інноваційних проектів.

Фінансовий блок передбачає забезпечення грошової підтримки з боку уряду, забезпечення субсидіями соціально значущих інноваційних проектів, застосування економічних стимулів.

Збалансоване співфункціонування цих блоків забезпечує стимулювання інноваційної діяльності. Особливо актуальним для вітчизняних реалій є розвиток фінансового блоку, що у світовій практиці, зокрема в таких країнах, як Китай, Японія, США, Великобританія, полягає в наданні державних гарантій та податкових пільг для підтримки інноваційної діяльності підприємств [3]. Серед них:

- застосування механізму прискореної амортизації основних фондів підприємства;
- надання відстрочки податкових платежів у частині витрат з прибутку на інноваційний розвиток;
- «податкові канікули» на прибуток, отриманий від реалізації інноваційних проектів;
- оподаткування дивідендів за пільговим принципом юридичних і фізичних осіб, які отримані від акцій інноваційних підприємств;
- зменшення ставок податку на прибуток, який спрямований на науково-дослідні та науково-конструкторські роботи;
- пільги під час оподаткування прибутку, який було отримано в ході використання патентів, ліцензій, різних нематеріальних активів, що входять до складу інтелектуальної власності;
- зарахування частини прибутку інноваційної організації на спеціальні рахунки з подальшим пільговим оподаткуванням у разі використання на інноваційні цілі.

Паралельно з можливими інструментами стимулювання вітчизняної інноваційної діяльності існують різного роду негативні фактори опосередкованого впливу, що гальмують становлення та розвиток інноваційної

економіки. Тому в процесі побудові відповідного механізму державного регулювання інновацій має бути врахований такий перелік факторів:

1) недостатньо потужні інститути сучасного ринкового господарства та збереження адміністративно-бюрократичних бар'єрів, що зменшують внутрішній попит на інноваційний продукт;

2) зниження вартості робочої сили, особливо вищої кваліфікації, порівняно зі світовими стандартами, що спричиняє вплив кваліфікованих кадрів за кордон;

3) усе ще низький обсяг інвестицій є однією з найбільш проблемних зон у сучасному розвитку економіки. На сьогодні аксіомою залишається те, що лише загальне інвестиційне пожвавлення створює передумови для переходу від сировинної економіки до інноваційної;

4) недосконалість приватизаційних процесів. Приватизація мала б сприяти появі прибуткових, потужних об'єктів господарювання, у тому числі інноваційного спрямування, що збагачуватимуть економіку країни за рахунок сплачених податків та зборів. Водночас приватизація сприяє зменшенню навантаження на держбюджет в утриманні таких об'єктів. Проте на практиці приватизаційний процес набув забарвлення переділу власності і в більшості випадків початкове призначення не виконує, що загалом стало гальмом економічного розвитку і не дозволило сформувати ефективний, прозорий і сприятливий інвестиційний клімат;

5) система природних і штучних монополій, що мінімізує міжгалузевий потік капіталу. Саме через цю систему навіть у разі надлишку капіталу в межах певної галузі існує дефіцит інвестиційних ресурсів. Багато в чому це викликано не тільки помилками у сфері державної інвестиційної політики, а й уявленнями керівництва сировинних галузей про порівняльну ефективність інноваційних інвестицій та вивезення капіталу за кордон;

6) стагнаційна ситуація в національній банківській системі. Банківський сектор системно потерпає від чергових фінансових криз, високих

політичних ризиків, недосконалості валютного регулювання, як наслідок, зниження довіри вкладників. Вітчизняна банківська система досить слабо виконує основну функцію - забезпечення еволюції короткострокових заощаджень в інвестиції через кредитні механізми. Не маючи розвиненої банківської системи, яка ефективно фінансує реальний сектор економіки, дуже складно розраховувати на ефективне фінансування інвестиційного сектору, а відповідно і на розвиток інноваційної діяльності;

7) недостатня увага приділяється державній політиці щодо малого підприємництва. Інноваційний сектор, у першу чергу, повинен спиратися саме на такі форми бізнесу, як мале підприємство. Світовий досвід показує, що малий бізнес є головним каналом генерування та реалізації результатів інноваційного процесу, ефективною формою самореалізації людського капіталу;

8) гранично високий рівень диференціації регіонів за обсягами виробництва, що припадає на душу населення, за структурою виробництва та показниками соціального розвитку;

9) недостатня увага, яка приділяється розвитку вітчизняної науки. Інноваційній економіці потрібна наука високого рівня, яка забезпечує створення нових розробок, система ринкової апробації та відбору економічно ефективних розробок, а також механізми організації нового виробництва на їх основі;

10) незначна кількість успішних прикладів реалізації проектів спільної співпраці держави та бізнесу. Ефективна інноваційна діяльність можлива лише за умови взаємовигідного партнерства держави та бізнесу. Відокремлено ні держава, ні бізнес не в змозі перевести економіку на інноваційний шлях. Низка кроків у цьому напрямі здійснена, проте, на практиці виникають певні нюанси, що потребують державного врегулювання.

11) бюджетне планування, що обмежується одним календарним роком. Більшість інноваційних розробок передбачає тривалу науково-дослідну роботу

з відповідним фінансуванням. Державні програми профінансовані лише частково, як і в більшості інших сфер національного господарювання, що призводить до невиконання повною мірою завдань, передбачених державною програмою, а в такій сфері, як інноваційна діяльність наслідком буде неможливість створення бажаних інноваційних продуктів.

Попри дію всіх негативних факторів основною метою державної інноваційної політики має залишатися збільшення ВВП країни за рахунок освоєння виробництва нових видів продукції та технологій на вітчизняних підприємствах, а також розширення на цій основі ринків збуту національних товарів. Відповідно державна інноваційна політика повинна спрямовуватись на стимулювання розвитку і реалізації науково-технічного потенціалу на підприємствах, формування сучасних технологічних умов на всіх рівнях виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції.

Нерівномірний розподіл інноваційного потенціалу вимагає чіткої і скоординованої дії державних і регіональних органів влади щодо реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні. Структурна перебудова в регіонах повинна базуватись на більш активному управлінні інвестиційними та інноваційними процесами на основі системного підходу.

Зміцненню і розвитку інноваційного потенціалу регіонів сприятиме реалізація комплексу завдань, серед яких насамперед слід визначити наступні:

- формування ефективно діючого цивілізованого ринку інновацій;
- створення на місцевому рівні ефективного організаційного і фінансового механізму підтримки і розвитку інноваційної діяльності шляхом цільового фінансування з бюджету, прямих і непрямих фінансових дотацій, податкових пільг, державних контрактів і державного замовлення на інноваційну та високотехнологічну продукцію;
- залучення регіонів до міжнародного і міжрегіонального науково-технічного співробітництва;

- розробка та реалізація програм інноваційного розвитку в кожному із регіонів;
- створення нових і підвищення ефективності діяльності існуючих організаційних структур, що здійснюють інноваційну діяльність - технопарків, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів тощо.

Перспективним напрямом діяльності є формування регіональних інноваційних кластерів - комплексів підприємств (промислових компаній, дослідницьких центрів, наукових установ), органів державного управління, громадських організацій на базі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників і споживачів, пов'язаних технологічним ланцюжком.

Стимулювання інноваційної активності повинно бути спрямовано також на розвиток інноваційної культури, ініціювання внутрішньої готовності й здатності людей, суспільства до реалізації нововведень.

Подальший розвиток державного управління регіональними інноваційними процесами передбачає удосконалення податкової системи, амортизаційної політики, забезпечення державного фінансування певної частки проектів, зокрема в галузі фундаментальних досліджень, сприяння зростанню обсягів та збільшенню частки недержавного фінансування науково-дослідної діяльності, розвитку інфраструктури, формування системи державних контрактів і державного замовлення на інноваційну та високотехнологічну продукцію, посилення міжнародного науково-технічного співробітництва, запровадження програм щодо надання в оренду малим та середнім підприємствам обладнання та приміщень на пільгових умовах, створення інноваційних, технологічних бірж, організацію заходів щодо підготовки кадрів, поглиблення участі в міжнародних інформаційних системах [9, с. 11].

Для інноваційного розвитку регіону важливо забезпечити залучення до цього процесу усіх суб'єктів регіонального розвитку: бізнес, органи державного

управління та місцевого самоврядування, науково-дослідні й освітні установи, недержавні організації.

Регіональні інноваційні процеси значною мірою визначатимуть перспективи соціально-економічного розвитку України, забезпечення її міжнародної конкурентоспроможності в нових умовах високо динамічної світової економіки.

Як свідчить європейський та світовий досвід, формування інноваційного середовища є головною передумовою інноваційного розвитку, з якого необхідно починати розвиток національної та регіональної інноваційної системи. Без цього компонента усі зусилля щодо впровадження інноваційної політики будуть марними, що ми і спостерігаємо в Україні. Українські інфраструктури підтримки бізнесу та інновацій не об'єднуються в мережі, оскільки вони здебільшого про них навіть не знають. Враховуючи хронічну нестачу фінансування для більшості організацій підтримки бізнесу, відсутність міжнародних зв'язків здається другорядною проблемою. Однак відсутність доступу до накопиченого міжнародного досвіду, передових методів роботи, методик та інструментів інноваційної діяльності створює ефект замкненого кола. Результатом такої недалекоглядної політики стала нестача соціального капіталу в інноваційній сфері, проявом чого, зокрема, є низький рівень довіри між стейкхолдерами інноваційної діяльності - владою, бізнесом, наукою, освітою, суспільством. Тому першочерговим завданням національної та регіональної інноваційної політики є формування інноваційного середовища - середовища довіри і співпраці між усіма учасниками інноваційного процесу.

Порівняльну характеристику інструментів державної інноваційної політики наведено в Додатку 3.

Таким чином, українська інноваційна економіка має бути побудована шляхом застосування державної політики стимулювання інноваційної діяльності. Важливими кроками в даному напрямі є належна підтримка вітчизняної науки та освіти як основних передумов розвитку інновацій. Останні

вітчизняні та світові статистичні показники, серед яких рівень наукоємності ВВП, рівень глобальної конкурентоспроможності держави та інновативності економіки, сигналізують про недосконалість державної політики регулювання цього напрямку. Зважаючи на світовий досвід, доцільно сприяти розвитку венчурних фондів, що є потужним стимулом інвестування в інновації, забезпечувати підтримку інноваційно-активним підприємствам. Цікавим інструментом, що здобув визнання громадськості, є національний проект. Так, ініційований та розроблений ІТ- спільнотою проект «Інноваційна Україна» заслуговує на увагу уряду. Крім того, важливо що характерною особливістю національних проектів є саме інноваційно- інвестиційне спрямування. В умовах обмеженого фінансування та врахування специфіки інноваційної діяльності проектний підхід є достойною альтернативою державним цільовим програмам. Він має лежати в основі механізму реалізації державної інноваційної політики, що включає три основних блоки: правовий, організаційний та фінансовий. Важливо, щоб сучасна державна інноваційна політика будувалась з урахуванням дії цілої низки опосередкованих факторів негативного впливу, більшість з яких пагубно діють на інвестиційний клімат. Більш глибокого дослідження потребує механізм державного стимулювання інноваційної діяльності на всіх етапах її здійснення і створення нормативно-правового середовища, найбільш сприятливого для високотехнологічних галузей виробництва, а також становлення та розвиток інфраструктури інноваційної діяльності.

3.3. Перспективи інноваційного розвитку України в контексті інтеграції до ЄС

Обраний Україною шлях інтеграції до Євросоюзу вимагає зближення та інтеграцію національної економічної системи до систем країн ЄС. Моделлю розвитку економіки, задекларованою Євросоюзом, є інноваційна модель, яка передбачає досягнення економічного розвитку шляхом широкомасштабного введення у господарський обіг таких продуктів інтелектуальної праці, як знання, технології, науково-технічні розробки. Це ставить Україну перед вибором запровадження інноваційної моделі розвитку, яка прийнята ЄС за базову.

Особливими вимогами до характеру та темпів розвитку національної економіки після її виходу із багаторічного глибокого кризового стану стають завдання забезпечення її відтворювального інноваційного циклу на новій технологічній основі в умовах ринкової економіки, а також забезпечення соціальної спрямованості цього відтворювального циклу з максимально ефективним використанням інноваційного потенціалу країни, внутрішніх та зовнішніх ресурсів, досягнення випереджальних темпів динаміки розвитку порівняно з провідними країнами світу відповідно до напрямку прогресу світової економіки.

В Україні інноваційна політика формується централізовано без урахування регіональної специфіки, а регіональна інноваційна політика знаходиться на початковому етапі розвитку. Загальна регіональна інноваційна політика залишається залежною, а в більшості випадків навіть побічною політикою від промислової, освітньої або ж політики залучення прямих іноземних інвестицій. Місцеві органи влади не мають фінансових ресурсів та чіткої нормативної основи для розроблення програм, присвячених підтримці інновацій. Відповідно до існуючого законодавства місцеві органи влади несуть відповідальність за формулювання регіональних програм науково - технічного та інноваційного розвитку, надання фінансування для цих програм у рамках

регіональних бюджетів; вони також відповідають за моніторинг та оцінку науково-технічної та інноваційної діяльності, що фінансується за рахунок регіональних бюджетів. На практиці картина має дещо інший вигляд. Далеко не всі регіони України мають свої програми інноваційного розвитку, зокрема жодна з приморських областей (Одеська, Миколаївська та Херсонська області) наразі не має власної програми інноваційного розвитку. Проте, не звертаючи уваги на ці труднощі, деякі регіони спромоглися запровадити спеціальні заходи з підтримки інновацій у рамках регіональних програм інноваційного розвитку, серед яких Дніпропетровська, Львівська, Полтавська, Чернівецька області. Основними прорахунками у більшості регіональних програм є невизначеність у джерелах фінансування виконання програми, надто всеохоплюючі цілі і завдання, недосконалість механізмів впровадження, оцінювання та моніторингу таких програм.

У той самий час застосування європейського досвіду розроблення регіональних стратегій інноваційного розвитку навряд чи буде ефективним в умовах недосконалого інституційного середовища, високого рівня бюрократії та корупції, неефективного моніторингу виконання стратегій та програм. Для України серед усіх суб-індексів Глобального інноваційного індексу [17].

Інноваційна політика в Україні повинна перейти з розряду побічної складової промислової, регіональної, освітньої тощо в розряд стратегічних, мати свій стратегічний консолідуючий документ і впорядковану законодавчу базу.

Інноваційна діяльність в Україні є пріоритетною лише формально, а на практиці маємо негативну картину:

- вилучено Розділ V (Статті 21 та 22) «Особливості в оподаткуванні та митному регулюванні інноваційної діяльності» із Закону України «Про інноваційну діяльність» на підставі Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законодавчих актів України;

- вилучено із Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» положення про надання державної підтримки виконавцям проектів технопарків у вигляді фіскальних стимулів (звільнення від податку на прибуток, звільнення від податку на додану вартість із продажу в Україні, звільнення від сплати ввізного мита, звільнення від сплати ПДВ при імпорті товарів, звільнення від обов'язкового продажу коштів, одержаних в іноземній валюті від реалізації продукції, подовження терміну експортно-імпортних платежів із 90 до 150 днів);

- відмінені податкові стимули, передбачені Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон». Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» усі суб'єкти спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку реалізують інвестиційні проекти у загальному режимі оподаткування. Це пов'язано з неоднозначним трактуванням переваг та недоліків таких зон органами влади, а також дуже специфічним ставленням до них із боку міжнародних фінансових організацій. Однією з основних проблем функціонування вільних економічних зон в Україні є зниження інноваційного потенціалу інвесторів, які розглядають такі зони лише як «податковий рай» для добре організованої місцевої бізнес-еліти [13];

- різноманітне трактування законодавчих норм у сфері інновацій (існують різночитання і щодо самого терміна «інновація» та критеріїв інноваційності) обумовлює зловживання державними пільгами з боку бізнесу, який має слабе відношення до інновацій. Істотною перешкодою для здійснення ефективної державної інноваційної політики є відсутність законодавчо закріплених критеріїв віднесення суб'єктів господарювання до інноваційних підприємств ;

- відсутність узгоджених пріоритетів інноваційного розвитку країни та її регіонів унеможливорює впровадження результативної інноваційної політики, а виділена державна фінансова підтримка розсіюється, втрачається ефект комплексності та синергетичності.

З метою удосконалення інноваційної політики варто особливу увагу також звернути на нові форми взаємодії у науковому середовищі - система обміну інформацією за допомогою віртуальних баз даних, мастер-класів, вебінарів тощо. Необхідним стає також створення таких інтернет-ресурсів, як карта інвесторів та проектів по Україні та інших країнах, онлайн бізнес-аналізатор, що буде повідомляти про нові закони щодо інноваційної діяльності як в Україні, так і в інших країнах, використання різноманітних баз статистичних, економічних даних, у такий спосіб складаючи елементи інфраструктури інноваційної галузі в регіоні. На думку багатьох представників бізнесу, сьогодні більш безособові засоби обміну знаннями можуть бути корисні для отримання інформації, пов'язаної не тільки з інноваціями: інформація про нові закони та державні ініціативи на рівні регіону, нові технології у різних галузях, джерела наукової літератури, тому що вони досліджують і презентують широкому колу науковців, дослідників, підприємців нові підходи у сфері інновацій. На відміну від вищезазначених ресурсів, особисті контакти значно важливіші для респондентів, тому що дозволяють відверто і продуктивно обговорювати потенційні пастки, види існуючих моделей, можливі затрати різних стратегій.

Державні службовці обмежені в часі, коштах та інших ресурсах, щоб налагодити міцні особисті зв'язки самостійно. Це особливо вірно щодо адміністраторів в сільських громадах, в яких голова селища відповідає за роботу декількох інших посад. Таким чином, особисті контакти - особливо ті, що близькі географічно або за посадою - є найціннішим, коли справа доходить до спільного використання інновацій.

Професійні асоціації можуть відігравати важливу роль у побудові відносин між виробниками і інноваторами, власниками венчурного бізнесу та освітянами. Підтримуючи місцеві дискусійні групи для службовців регіональних органів влади, зацікавлених у подібних областях інновацій, стрижнем можна зробити професійні групи - організаторів інноваційної

діяльності на регіональному рівні (прикладом може служити функціонування у Харкові відкритої міжнародної конференції винахідницького мистецтва “Ukr.Tech.Fest”).

Більш активно експерти пропонують використовувати інформаційний та комунікативний механізми, рекламувати вітчизняного виробника інноваційної продукції на глобальному ринку як світового лідера ІТ-технологій, розвивати інфраструктуру ІТ-центрів, надавати підтримку і надавати привабливі умови компаніям принаймі ІТ- фахівців і відкритті R & D-центрів. Зараз у країні діють близько сотні центрів досліджень і розробки таких гігантів ІТ- сектора, як Ubisoft, Samsung, Wargamng, “ Magento та інші.

Формування та реалізація інноваційної політики на регіональному рівні, визначення механізмів її реалізації здійснюється на основі взаємодії органів місцевої влади, місцевого самоврядування з громадськістю, поширення демократичних принципів. Це є необхідною умовою їх ефективності. Сучасна світова практика функціонування зазначених органів довела, що тільки за умовою функціонування комунікативних механізмів, постійної взаємодії, співпраці з громадськістю, з інститутами науки, освіти та бізнесу вони можуть якісно виконувати свої функції, поліпшити процеси взаємодії та прийняття рішень органами влади в цілому. Тому до найактуальніших завдань належать питання залучення громадськості до процесу реалізації інноваційної політики на регіональному рівні.

Таким чином, утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки в напрямку інтеграції з ЄС забезпечить її конкурентоспроможність та вихід на траєкторію сталого розвитку. Тому перехід до інноваційної моделі розвитку національної економіки поступово стає імперативом державної інноваційної політики в цілому і регіональному рівні, зокрема. Це полягає, насамперед, у встановленні ефективного правового регулювання відносин у сфері інновацій як на національному рівні, так і на регіональному. Узагальнюючи вищерозглянуті аспекти, існують підстави визначити

національну інноваційну систему України як аморфну, тобто таку, в якій зв'язки між окремими елементами системи є невпорядкованими, хаотичними. Крім того, очевидним є те, що державна політика, розробники та споживачі інновацій та ринкова інфраструктура інновацій існують у паралельних вимірах, що не сприяє їх узгодженості, а отже, і ефективній побудові інноваційної системи країни. Натомість, європейський досвід показує, що усі елементи національної (регіональної) інноваційної системи повинні бути пов'язані між собою комплексною державною політикою, що є перспективним для подальших досліджень.

Висновки до розділу 3

Отже, за результатами проведеного дослідження можемо сформулювати наступні висновки:

Інноваційний розвиток різних країн характеризується прискореними темпами науково-технічного прогресу. Активне здійснення досліджень та формування на їх базі сучасних інформаційних та інженерних технологій, вихід із ними на міжнародні ринки та зростання рівня міжнародної взаємодії в науково-виробничій сфері практично перетворилися у стратегічну форму економічного розвитку для економічно-розвинених країн. При цьому інноваційні ресурси разом з іншими видами економічних ресурсів не лише окреслюють перспективи економічного розвитку, але й слугують орієнтиром для формування конкурентоспроможності країни та підвищення рівня життя населення. Уряди більшості країн ЄС затвердили та імплементували програми сприяння інноваційної активності, які передбачають зростання рівня інновацій використання інноваційних технологій у багатьох сферах господарського життя.

Проведене дослідження дозволяє констатувати, що Україна має досить сильні переваги в формуванні сприятливого інноваційного середовища, умов для розвитку науки, техніки і технології. Процес омолодження інноваційної сфери здійснюється хоча і з досить суттєвими труднощами, але традиції збережені і потребують подальшого розвитку. Основні риси наукової молоді - високий інтелектуальний потенціал, працьовитість, підприємливість - дозволяють стверджувати, що інноваційний розвиток в Україні можливий. Але роль державного регулювання в цьому процесі, в створенні національної інноваційної стратегії, в приведенні до відповідності інституційно-правових, організаційно- структурних, комунікативних, та мотиваційних механізмів у формуванні належної інфраструктури, в налагодженні взаємодії науки, освіти, бізнесу та виробництва повинна стати більш активною.

Формування інноваційної моделі розвитку національної економіки в напрямку інтеграції з ЄС дозволить підвищити конкурентоспроможність України на світовому ринку та вийти на шлях сталого розвитку. Європейський досвід свідчить, що усі елементи національної (регіональної) інноваційної системи повинні бути пов'язані між собою комплексною державною політикою, що є перспективним для подальших досліджень.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ:

За результатами проведеного дослідження державної інноваційної політики можна зробити такі висновки і пропозиції

1. Інноваційна діяльність у сучасному розумінні не обмежується першою появою на ринку нового продукту, послуги або доведенням до проектної потужності нової технології. По мірі розповсюдження інновація вдосконалюється, стає більш ефективною, набуває раніше не відомих споживчих властивостей. Це відкриває для неї нові сфери застосування, ринки, нових споживачів. Сукупний суспільний результат інновації є позитивним саме завдяки механізму дифузії інновацій. регулювання інноваційної діяльності державними органами влади дасть змогу досягти рівня розвинутих країн, підвищити результативність впровадження нововведень на підприємствах, покращити ефективність інноваційних процесів, що призведе до стрімкого економічного розвитку країни.

2. Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом: визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів; формування і реалізації державних, галузевих і регіональних інноваційних програм; створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності, тощо.

3. Система нормативного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності є недосконалою і безсистемною як на документальному, так і на інституціональному рівні. Вдосконалення цієї системи має охопити узгодження чинних нормативно-правових актів та оптимізацію органів управління. У разі застосування запропонованих у дослідженні напрямів оптимізації стає можливим формування ефективної системи державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності у поєднанні з усуненням дубльованих функцій органів державного управління. При цьому розроблення загальної стратегії розвитку

системи державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності становить перспективу подальших досліджень.

4. Розглянувши основні передумови формування державної інноваційної політики, можна стверджувати про наявність в Україні вагомego потенціалу для інноваційного розвитку. Однак, вплив більшості передумов має несприятливий характер. Зокрема, вітчизняне законодавство не враховує можливостей інноваційного розвитку та має суто декларативний характер. Інституційна система державного регулювання інновацій потребує подальшого розвитку. Показники забезпечення економіки науково-технічними кадрами погіршуються з кожним роком. Підприємства в умовах фінансової кризи скорочують свої інноваційні витрати.

5. Проаналізовано особливості та чинники державної інноваційної політики в Україні. Фінансування інновацій скоротилося майже втричі. У промисловому секторі основними джерелами фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні залишаються власні кошти, кошти іноземних інвесторів, кошти держбюджету та інші джерела, не заборонені законодавством України. У структурі державного фінансування інновацій в Україні найбільша частка припадала на витрати у сфері науково-технічних (експериментальних) розробок – 54%. Обсяги субсидій на НДДКР у 2013-2017 мали постійну тенденцію до скорочення, що свідчить про зниження пільгового кредитування суб'єктів, що здійснюють НДДКР.

6. Проведений аналіз ефективності державної політики інноваційного розвитку дозволяє зробити висновки про постійне зниження її ефективності. Показник частки державного фінансування інновацій у ВВП мав постійну тенденцію до зниження. Якщо у 2010 році значення даного показника становило 0,75%, то у 2015 році – 0,55%, у 2017 році – 0,45%. На основі статистичних даних можемо зробити висновки про зниження ефективності державної політики розвитку інновацій свідчить про зменшення рівня інноваційності формування ВВП в Україні. Непослідовність держави у

реалізації пріоритетів Стратегії інноваційного розвитку України на період 2010–2020 рр., погіршення функціонування макроекономічного, політичного середовища не дозволило змістити Україну на шляху до проведення структурних змін у соціально-економічному житті країни. Протягом більшої половини терміну впровадження стратегії, не досягнуто сталого економічного зростання, заснованого на результатах науково-технічної діяльності, не забезпечено дію фінансового механізму реалізації інноваційної діяльності та стратегічної перебудови національної економіки.

7. Інноваційний розвиток різних країн характеризується прискореними темпами науково-технічного прогресу. Активне здійснення досліджень та формування на їх базі сучасних інформаційних та інженерних технологій, вихід із ними на міжнародні ринки та зростання рівня міжнародної взаємодії в науково-виробничій сфері практично перетворилися у стратегічну форму економічного розвитку для економічно-розвинених країн. При цьому інноваційні ресурси разом з іншими видами економічних ресурсів не лише окреслюють перспективи економічного розвитку, але й слугують орієнтиром для формування конкурентоспроможності країни та підвищення рівня життя населення. Уряди більшості країн ЄС затвердили та імплементували програми сприяння інноваційної активності, які передбачають зростання рівня інновацій використання інноваційних технологій у багатьох сферах господарського життя.

8. Проведене дослідження дозволяє визначити, що Україна має досить сильні переваги в формуванні сприятливого інноваційного середовища, умов для розвитку науки, техніки і технології. Процес омолодження інноваційної сфери здійснюється хоча і з досить суттєвими труднощами, але традиції збережені і потребують подальшого розвитку. Основні риси наукової молоді - високий інтелектуальний потенціал, працьовитість, підприємливість - дозволяють стверджувати, що інноваційний розвиток в Україні можливий. Але роль державного регулювання в цьому процесі, в створенні національної

інноваційної стратегії, в приведенні до відповідності інституційно-правових, організаційно- структурних, комунікативних, та мотиваційних механізмів у формуванні належної інфраструктури, в налагодженні взаємодії науки, освіти, бізнесу та виробництва повинна стати більш активною.

9. Формування інноваційної моделі розвитку національної економіки в напрямку інтеграції з ЄС дозволить підвищити конкурентоспроможність України на світовому ринку та вийти на шлях сталого розвитку. Європейський досвід свідчить, що усі елементи національної (регіональної) інноваційної системи повинні бути пов'язані між собою комплексною державною політикою, що є перспективним для подальших досліджень.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі пропозиції для удосконалення державної політики інноваційного розвитку України:

- 1) Удосконалення законодавчої бази стосовно сприяння розвитку інновацій. Доцільним є оновлення закону «Про інноваційну діяльність в Україні», деякі положення якого безнадійно застаріли і не відповідають реаліям розвитку сучасного інформаційного суспільства.
- 2) Формування державного проекту, що буде стимулювати розвиток ІТ-сектору в Україні і зростання іноземних іновестицій в інновації. Таким проектом може стати нещодавно розроблений ІТ-спільнотою національний проект «Інноваційна Україна». У проекті передбачені реформи оподаткування компаній у сфері ІТ, електронної комерції, ІТ в державних органах та освіті, підтримка, венчурної галузі.

Наведений національний проект передбачає виконання наступних кроків:

- реформування системи оподаткування для країни цілком або прийняття необхідних законів для галузі при збереженні обсягу податкових надходжень до бюджету на колишньому рівні і їх майбутнє збільшення;

- автоматизація основних процесів у державному секторі (держзакупівлі, митниця, податкове адміністрування та державні сервіси) для забезпечення доступу для громадськості;
- реформування системи освіти для підвищення кількості та якості випускників технічних спеціальностей;
- ухвалення Закону України «Про електронну комерцію», який дозволить підвищити прозорість бізнесу, зменшити ризики його ведення і стимулювати розвиток ІТ-галузі [1].

Отже, система державного регулювання інноваційної діяльності є недосконалою на інституціональному рівні. Вдосконалення цієї системи має охопити узгодження чинних нормативно-правових актів та оптимізацію органів управління. У разі застосування запропонованих у дослідженні напрямів оптимізації стає можливим формування ефективної системи державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності у поєднанні з усуненням дубльованих функцій органів державного управління. При цьому розроблення загальної стратегії розвитку системи державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності становить перспективу подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аналітична довідка Міністерства освіти та науки України "Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2017 рік" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua>
2. Білик В.В. Державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності / В.В. Білик // Економіка та управління підприємствами, 2017. - №10. — С. 172-176
3. Буряк Я.В. Державне регулювання інноваційної діяльності в Україні / Я.В. Буряк // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту, 2015. — № 13. — С. 61–66.
4. Войнаренко М.П. Інноваційний розвиток промислових підприємств: аналіз та оцінки: моногр. / М.П. Войнаренко, А.В. Череп, Л.Г Олейнікова, О.В. Череп. - Хмельницький: ХНУ, 2010. - 444 с.
5. Головка Л.С., та ін. державне регулювання економіки: навч.посібник / Л.І. Дідківська, Л.С. Головка. — К.: Знання, 2007. — 214 с.
6. Гомон М.В. Податкова політика держави у сфері стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності / М.В. Гомон // Вісник Миколаївського національного університету імені Сухомлинського, 2016. - № 12. - с. 434-438. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://www.global-national.in.ua/archive/12-2016/91.pdf>
7. Гончарова В.Г. Механізм стимулювання інноваційного регіонального розвитку / В.Г. Гончарова // Наукові записки. Сер. "Економіка", 2012. — № 19. — С. 114–120.
8. Господарський кодекс України: Закон України № 436-М від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

9. Геєць В. М. "Інноваційна Україна – 2020": основні положення Національної доповіді (стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 13 травня 2015 р.) / В. М. Геєць // Вісник Національної академії наук України. - 2015. - № 7. - С. 14-22.
10. Геєць В. М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України / В. М. Геєць // Економіка України. - 2014. - № 12. - С. 4-19
11. Гудима О.П. Теоретичні підходи до державного регулювання інноваційної діяльності регіонів в Україні / О.П. Гудима // Глобальні та національні проблеми економіки, 2014. - №2. – С. 176-181
12. Даньків Й.Я. Інновації: становлення, політика та сучасні стратегічні тенденції розвитку / Й.Я. Даньків, М.Я. Остап'юк, Н.З. Яцишин // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка, 2014. – № 14. – С.113-119.
13. Дашковська І. Б. Деякі аспекти державного регулювання інноваційної діяльності в Україні / І. Б. Дашковська – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/11034/1/06.pdf>.
14. Дикань О.В. Удосконалення сутності та структури інноваційного потенціалу/ О.В. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості, 2015. – № 50. – С. 282-285.
15. Драган І. В. Державне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності у сфері природокористування / І. В. Драган. // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. - 2015. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2015_1_6
16. Єлець О.Л. Державне регулювання інноваційної діяльності / О.Л. Єлець // Вісник Запорізького державного університету, 2016. -№3. –С. 132-136
17. Єрмакова Є. О. Інструменти державної інноваційної політики України в контексті впровадження європейського досвіду / Є. О. Єрмакова // Механізм регулювання економіки, 2016. - № 1. – С. 85-95

18. Єрмакова, О. А. Європейська регіональна інноваційна політика: досвід для регіонів України / О. А. Єрмакова // Економічні інновації. - 2015. - № 60. - Т. 3 «Українське Причорномор'я: вектори стратегічного розвитку та європейських стандартів життя». - С. 110-118.
19. Єрмакова, О. А. Технологічні платформи як важливий інструмент формування інноваційного середовища в регіоні / О. А. Єрмакова // Економіка розвитку: науковий журнал Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця. - 2015. - № 4 (76). - С. 5-13.
20. Жаровська Н.Ю. Класифікація та характеристика факторів впливу на інноваційну діяльність машинобудівних підприємств / Н.Ю. Жаровська // Сталий розвиток економіки. – 2015. – № 3. – С. 191– 197.
21. Задорожнюк Н.О. Дослідження та розвинення економічної сутності терміну «інновація» / Н.О. Задорожнюк // Економічний форум, 2015. – № 1. – С. 8-13.
22. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс] / сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
23. Затонацька, Т. Г. Деякі аспекти фіскального стимулювання інноваційних підприємств в Україні / Т. Г. Затонацька // Фінанси України. - 2014. - № 6. - С. 19-29.
24. Захарченко В.І., Корсікова Н.М., Меркулов М.М. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 448 с.
25. Інноваційна Україна — 2020: Національна доповідь / За ред. В.М. Гейця та ін. — К.: НАН України, 2015. — 336 с.
26. Інновації в Україні: Європейський досвід та рекомендації для України. - Том 3. - Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. Остаточний варіант (проект від 19.10.2011). - К. : Фенікс, 2011. - 76 с. - (проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні».

27. Ковач А. В. Законодавча база та державне регулювання інноваційної діяльності в Україні / А. В Ковач – Режим доступу: <http://intkonf.org/kovach-av-zakonodavcha-baza-ta-derzhavne-regulyuvannya-innovatsiynoyi-diialnosti-v-ukrayini/>.
28. Козієнко І.С. Теоретичні підходи до визначення поняття «інноваційна діяльність» / І.С. Козієнко // Порівняльно-аналітичне право, 2014. - №2. – С. 227-230
29. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
30. Котельбан С. В. Сутність, методи та інструменти державного регулювання інноваційної діяльності / С. В. Котельбан // Економіка та держава. - 2017. - № 4. - С. 115-118.
31. Котко А.К. Державне регулювання інноваційної діяльності / А.К. Котко // Вісник ХарПІ НАДУ, 2013. - №2. – [електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.google.com/search?biw>
32. Как платят профессорам? Глобальное сравнение систем вознаграждения и контрактов ; под. ред. Ф. Альтбаха, Л. Райсберг, М. Юдкевич, Г. Андрущака, И. Пачеко ; пер. с англ. Е. В. Сивак ; под. науч. ред. М. М. Юдкевич ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». - М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2012. - 439 с.
33. Карінцева В.Г. Теоретичні аспекти визначення сутності інноваційного потенціалу / О.І. Карінцева, П.С. Матвеев // Механізм регулювання економіки, 2015. – № 2. – С. 23-30.
34. Касич А.О. Досвід формування національних інноваційних систем у країнах, що розвиваються / А.О. Касич // Актуальні проблеми економіки, 2013. - № 5. - С. 46-49.
35. Касич А.О. Модернізаційні процесу в Україні в контексті світового досвіду / А.О. Касич // Економіка України, 2017. - № 9. - С. 38-58.

36. Кизим М.О. Класифікація інструментів податкового стимулювання інновацій / М.О. Кизим, Л.В. Касьянова // Проблеми економіки. – 2012. – №4. – С. 23– 29.
37. Ключевська М. В. Державне регулювання інноваційної діяльності в Україні / М. В. Ключевська – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_NPRT_2009/Economics/47619.doc.htm/.
38. Кучерява З. Напрямки удосконалення правового забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності / З. Кучерява // Економіка, фінанси, право, 2012. -№1 – С. 55. 58
39. Кучерява З. Правове забезпечення інноваційного розвитку в Україні. Міністерство юстиції України / Кучерява // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://old.minjust.gov.ua/13958>
40. Локтева М.С. Государственное регулирование инновационной деятельности / М.С. Локтева // Апробация. – 2013. – №10 (13). – С. 56–59.
41. Мазнев Г.Є. Інновації: теоретико-еволюційні аспекти / Г.Є. Мазнев// Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, 2015. – № 162. – С. 56-63.
42. Меньяло В. Дослідницько-інноваційна діяльність в контексті професійної підготовки висококваліфікованих фахівців / В. Меньяло // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки, 2016. - № 2. - С. 77-82.
43. Миргородський Д.Ю. Теоретичні підходи до дефініції поняття "державне регулювання економіки" / Д.Ю. Миргородський // Вісник НТУ "ХШ". – 2012. – № 49. – С. 90–98.
44. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Державна служба статистики України. - К., 2014. - 314 с.
45. Наумовець А.Г. Внесок НАН України в інноваційний розвиток України / А.Г Наумовець // Вісник Національної академії наук України, 2017. - № 1. - С. 19-24.

46. Овчиннікова М. А. Аналіз проблем інноваційно-інвестиційного законодавства України / М. А. Овчиннікова // Бізнес Інформ. – 2012. – №12 – С. 96-104.
47. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
48. Офіційний сайт World Economic Forum The Global Competitiveness Report 2017-2018 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2017-2018>
49. Податковий кодекс України: Закон України №2755 від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
50. Політика економічного прагматизму /Інститут суспільно-економічних досліджень. - Київ., 2016. - 118 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // http://ises.org.ua/uploads/pdf/NEPmini_ua.pdf
51. Помірча О.М. Необхідність впровадження інноваційної діяльності як рушійної сили економічного розвитку суб'єктів господарювання / О.М. Помірча // Глобальні та національні проблеми економіки, 2015. – № 5. – С. 568-572.
52. Пономаренко О.В. Регулювання інновацій в сільському господарстві / О.В. Пономаренко // Агроперспектива, 2013. - №5. – С. 84-89
53. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні» № 389 від 02.02.2011. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-%D0%BF>
54. Панькевич В. М. Правове забезпечення інноваційної діяльності в Україні / В.М. Панькевич, О.М. Тарасенко – Режим доступу: http://www.asconf.com/rus/archive_view/186.

55. Петровська І.П. Інструменти державного регулювання інноваційною діяльністю України / І.П. Петровська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – №5. – С. 58–62.

56. Про інноваційну діяльність: Закон України № 40-М від 04.07.2002. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

57. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

58. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України № 51/95-ВР від 10.02.1995. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80>

59. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України № 3715-17 від 08.09.2011. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>

60. Про режим іноземного інвестування: Закон України № 93/96-ВР від 19.03.1996. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>

61. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 № 991-XIV [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/991-14>

62. Романчик Т.В. Теорія інновації: дослідження понятійного апарату / Т.В. Романчик // Бізнес-Інформ, 2014. – №10. – С. 138-142.

63. Равлик Н. В. Поняття інновацій та їх роль у розвитку підприємства / Н. В. Равлик // Актуальні проблеми економіки, 2015. - №4. – С. 215-220

64. Радинський С. В. Інновації та інноваційна діяльність: дискусійні категорії / Сергій Радинський // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих учених „Соціально-економічні аспекти розвитку економіки“, 27-28 квітня 2017 року. – Т. : ТНТУ, 2017. – С. 37–40

65. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» № 680-р від 17.06.2009.
66. Скиба М. В. Теоретичні аспекти державного регулювання інноваційної діяльності: сутність, мета та засоби / М. В. Скиба // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2017. - №15. –С. 120-124
67. Скиба М.В. Державне управління структурно-інноваційними зрушеннями в економіці / М.В. Скиба // Вісник НАДУ, 2005. - № 1. - С. 224-230.
68. Скиба М.В. Стимулювання інноваційної діяльності в контексті посткризового відновлення економіки України / М.В. Скиба // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України, 2011. - № 2. - С. 145-152.
69. Стадник В.В. Проблеми управління інвестиційним забезпеченням інноваційного розвитку вітчизняних виробничих підприємств / В.В.Стадник, Т.В. Михальчик, В.М. Йохна // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». - 2011. - Т 1, № 2. - С. 128-132.
70. Стан інвестиційної діяльності в Україні. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // [http://www.me.gov.ua/Documents/Ust?lang=uk-UA&tag=Стан інвестиційної діяльності в Україні](http://www.me.gov.ua/Documents/Ust?lang=uk-UA&tag=Стан%20інвестиційної%20діяльності%20в%20Україні).
71. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Автори-упорядники: Г.О. Андрощук, І.Б. Жилияєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. — К.: Парламентське вид-во, 2009. — 632 с.
72. Тарасюк М. В. Сучасний стан реалізації інноваційної політики України та її фінансове забезпечення / М. В. Тарасюк, О. В. Малярчук // Економічна наука, 2017. - №1. – С. 19-25

73. Тарнавська Н.П. Побудова концепції управління конкурентоспроможністю суб'єктів господарювання на засадах інноваційного розвитку / Н.П. Тарнавська // Економіст. - 2010. - № 9. - С. 30-41.
74. Точиліна, І. В. Аналіз основних тенденцій щодо надання податкових пільг в Україні в контексті стимулювання інноваційного розвитку / І. В. Точиліна // Економіка та держава. - 2015. - № 7. - С. 112-117.
75. Третяк А. М. До питання про економічну сутність поняття інновацій та інноваційної діяльності у сфері землеустрою / А. М. Третяк, І. Г. Калганова // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель, 2016. - № 3. - С. 54-64.
76. Ульяновченко Ю.О., Винокурова О.І. Стратегія розвитку державної інноваційної діяльності в Україні // Теорія та практика державного управління, 2010. - Вип. 2 (29). - С. 1 - 4.
77. Федулова Л.І. Інноваційна політика: підручник для студ. вищ. навч. закл./Л.І. Федулова, А.А. Мазаракі, Г.О. Андрощук. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. — 604 с.
78. Финансовые инструменты социально-экономического развития государства и регионов / под ред. А.Д. Данилова: [монография]. - К.: Компьютерпресс, 2009. - 288 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://taxsymposium.ru/publikatsii/vse-publikatsii/171-finansovye-instrumenty-sotsialno-ekonomicheskogo-razvitiya-gosudarstva-i-regionov-monografiya-2009>.
79. Хрущ Н.А. Особливості застосування елементів конкурентного аналізу в стратегічному управлінні підприємствами / Н.А.Хрущ, Л.В. Ваганова // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». - 2009. - Т 1, № 6. - С. 115-118.
80. Чикаренко І. Проблеми державного регулювання інноваційної діяльності в Україні / І. Чикаренко // Державне управління та місцеве самоврядування. - 2012. - №4. - С. 95-106.

81. Шовкун, І. А. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в контексті неоіндустріалізації економіки України / І. А. Шовкун // Фінанси України. - 2014. - № 12. - С. 83-95.
82. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й.А. Шумпетер. - М. : Прогресс, 2002. – 456
83. Яковенко Р. В. Інноваційна діяльність в Україні: проблеми та перспективи / Р. В. Яковенко, А. М. Чернега/ – К.: КНТУ, 2012. – 5 с.
84. Янченко З.Б. Удосконалення термінологічних підходів щодо визначення поняття «інновація» / З. Б. Янченко // Проблеми економіки, 2013. – № 2. – С. 196-200.
85. European Commission. Green Paper on Innovation. COM (95) 688. - Brussels, 2015.
86. Global Innovation Index 2017: Effective Innovation Policies for Development. - Johnson Cornell University, The Business School for the World «INSEAD», World Intellectual Property Organization. - 2017. - 418 p.
87. Innovation Union Scoreboard 2017 [Електронний ресурс]. — Доступний з:http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius/ius-2017_en.pdf
88. The Global Information technology Report 2017: ICTs for Inclusive Growth. - Johnson Cornell University, The Business School for the World «INSEAD», World Economic Forum. - 2017. - 357 p.
89. Total Intramural R&D Expenditure (GERD) by Sectors of Performance [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
90. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

91. The Global Competitiveness Report: World economic forum [online resource] - access mode: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

92. Пухач О. А. Особливості державного регулювання інноваційної діяльності в Україні / О.А. Пухач// Управління та адміністрування: Збірник наукових статей студентів. – К: КНТЕУ, 2018. - Ч1. -С.296-303